

IV.

DRŽAVNA
KUPNA KNJIŽNICA
V LJUBLJANI

I

1

ГЛАСЪТЪ НА ПЛАСЪТЪ

1914 — MAREC-OŽUJAK-MART — 1914

Vsebina:

A. Jenko, Praga: Program. — Milan Marjanović, Zagreb: Dobrota i jakost. —
Васа Стајић, Панчево: Новосрпски покрет у Угарској. — Боривој Јевтић,
Сарајево: О националном оптимизму. — А. М., Дунај: Мед австријским
кризами. — Јанко Лаврин Петроград: Наша интелигенца и наша култура. —
С. Галогаж: Ђирилица и латиница. — А. Јенко, Прага: Анкета о југо-
слованском питању у „Веди“. — Б. Јевтић, Београд: Српска омладина
у Босни. — Beleške. — Rikard Katalinić-Jeretov: Što ćeš, budi jagnje ...
Ivo Vojnović: Flectite genua!

»GLAS JUGA« izhaja vsak mesec po enkrat.

Naročnina za Avstro-Ogrsko za celo leto 6 K, za Srbijo 6 din.,
za Nemčijo 6 mark. Posamezna številka 60 vin.
Za učitelje in dijake polovica.

Uredništvo in upravništvo je v Ljubljani, Sv. Petra cesta 26.

Lastnik: Konsorcij „Glas Juga“. — Izdajatelj in odgovorni urednik: V. M. Zalar.

Tiskarna: A. Slatnar v Kamniku.

A. JENKO, PRAGA:

PROGRAM.

Jugoslovanski pokret je preživel prvo fazo svojega razvoja: dobo impulzivnega hotenja, fanatičnega radikalizma in absolutizma. To prvotno razpoloženje, neizmerno ojačeno pod neposrednim vtisom epohalnih zgodovinskih dogodkov, se je po naravnem procesu moralo polagoma umakniti hladnejšemu razmišljanju; na mesto borbené retorike je stopila teoretično - znanstvena diskusija; plamteči idealizem je zamenila tiha, a tem intenzivnejša vera v končno realizacijo cilja.

Temu štadiju modernega jugoslovanskega gibanja, vsepovsod se pojavljajoči potrebi po teoretičnem razpravljanju in znanstveni poglobitvi ideje mora odgovarjati revija, ki naj postane glasilo nacionalistične generacije, v polni meri, ne da bi seveda pri tem zanemarila praktično propagando ideje.

Predno razvijem načrt programa jugoslovanske nacionalistične revije v praktični izpeljavi, je neobhodno potrebno, da podam vsaj v kratkih potezah temeljna načela, ki dajejo smer celemu gibanju in ki se jih mora držati revija s strogo doslednostjo, dočim pripušča o ostalih, nebistvenih točkah svobodno diskusijo.

Da nam postane jugoslovanski problem popolnoma jasen v svojem bistvu in v specifičnih pojavih, ga moramo uvrstiti v tok splošnega svetovnega dogajanja in opazovati naše nacionalno življenje pod prizmo modernega svetovnega nazarja, obogačenega z najnovejšimi rezultati teoretične in empirične znanosti. Če gledamo s tega vidika, je naš nacionalni razvoj le del splošnega svetovnega razvoja in mu je smer določena po imanentnih zakonih, po katerih se ravna

tok svetovne zgodovine. Ker je predmet našega opazovanja predvsem narod, bodo dajale moderne sociološke teorije, moderno pojmovanje političnega in kulturnega življenja smer našemu programatičnemu delu in eo ipso tudi praktični izpeljavi programa, v kolikor je že zdaj možna.

Ker je za smotreno delovanje v tem smislu teoretično naziranje o splošnih problemih kot podlaga programa največje važnosti, jih navajam v jedru.

Ideja nacionalizma ima temeljiti v dejstvu, da je vsakemu narodu mogoč svoboden razvoj in svobodno udejstvovanje njegove individualnosti le v nacionalni državi. Modernemu mišljenju sta država in narod istovetna pojma, ki se razlikujeta kvečjemu po vsebini, a ne po obsegu.

Majhni narodi se ne morejo udejstvovati v svetovni zgodovini intenzivno in trajno, ker jim je vsled nezadostne nacionalne mase odvzeta možnost razviti svoje sile na vseh poljih, kakor je to dano velikim kulturnim narodom. Kjer je torej dana možnost, da se sorodne narodnostne skupine zlijejo v enotno večje nacionalno telo, se mora to zgoditi v interesu dotičnih narodnosti in vseobče kulture.

Element modernega svetovnega razvoja, ki je bil doslej vse premalo vpoštevan, včasih celo zanikan, je postajanje nacionalnih kultur, kar je pravzaprav že posledica razvoja v nacionalne države. Naše pojmovanje kulture je v bistvu sledeče: Vsaka resnična kultura je in mora biti nacionalna; le kot taka more obogatiti zakladnico svetovnih kulturnih pridobitev s pozitivnimi vrednotami, ki so rezultat individualnih elementov nacionalne psihe. Svoboden kulturni razvoj je najsvetejši privilegij vsakega naroda; sprejemanje njegovi duši tujih kulturnih elementov znači smrt njegove individualnosti in torej tudi minus v vseobči kulturi. Nacionalna kultura je tudi za posameznika vir, ki mu daje možnost lastnega svobodnega stvarjanja na podlagi nacionalne in personalne individualnosti.

V daljšem razvoju je program vsake konsolidirane, ujedinjene, politično in kulturno neodvisne nacije čim najintenzivnejše, imperijalistično uveljavljanje njene individualnosti in svoje nacionalne moči. To je elementaren nagon vseh kul-

turnih nacij, ki se javlja kot silna ekspanzivnost i v državnem i v kulturnem i v gospodarskem življenju s preponderanco tega ali onega faktorja, ki je odvisna od momentanega položaja. Uveljavljanje te dispozicije znači vrhunec moči vsakega naroda, izliv nacionalnega ponosa in samozavesti.

Podrobne argumentacije teh vodilnih idej tu ne morem podati, opozarjam le na en moment, ki najbolje dokazuje njihovo resničnost. Zgodovinski razvoj od srede preteklega stoletja je šel popolnoma v tem smislu in poslednja doba nam kaže, da se je ta tendenca še poostrila. Na ozemlju kulturnih narodov nastajajo enotne nacionalne države z jasno izraženo politično in kulturno individualnostjo; že ujedinjeni narodi pa prikazujejo tendenco udeleževati svojo moč preko meja svojega teritorija, često na škodo kulturno nedisponiranih narodov.

Iz teh splošnih načel, apliciranih na naše nacionalno življenje, izvajamo ideologijo jugoslovanskega nacionalizma. Zahtevamo ujedinjenje sorodnih jugoslovanskih narodnostnih skupin v en narod jugoslovanski, politično avtonomen in kulturno svoboden. Šele zjedinjen bo tvoril ta narod dovolj veliko nacionalno maso, na podlagi katere mu bo mogoče uveljaviti vse svoje dozraj latentne sposobnosti in jih razviti do najvišje potence. Dani bodo s tem vsi predpogoji za ustvaritev jake nacionalne kulture, zgrajene na novih temeljih nac. individualnosti, samozavesti in optimizma. Na teh podlagah bo mogla nastopiti v bodočnosti faza jugosl. imperializma, ki bo vsebovala najsilnejše udeleževanje vseh elementov nac. življenja in se bo javljala zlasti v intenzivni kulturni ekspanziji kot najznačilnejšemu, najčistejšemu bogastvu naše nac. psihe. —

Ustvaritev jugoslovanske nacije je za nas logičen zaključek dolgotrajnega zgodovinskega procesa, ki vodi neizogibno k ujedinjenju krvno sorodnih skupin, ki jih veže drugo na drugo skupen življenski interes, predvsem pa skupna borba za existenco in za ohranitev individualnosti. Fakt je, da so te skupine že od nekdan predstavliale etnografično en narod, ki se je le po naključju vsled neugodnih političnih razmer in pod vplivom različnih kulturnih centrov razcepil v več samo-

stojnih elementov, ki pa nikdar niso predstavljali narodov v pravem pomenu besede. O sorodnosti teh skupin eksistira sicer dvoje teorij: dočim so se po prvi Jugoslovani naselili na sedanjem ozemlju kot homogena nac. masa in so se diferencirali šele v historični dobi iz znanih vzrokov, trdi druga izmed teh teorij, da je sedanja diferenciranost obstojala že v prvih početkih zgodovinske dobi in da so tvorili Jugoslovani že pri svojem prihodu na Balkan več samostojnih narodov. Za nas rezultira isto, katerokoli izmed imenovanih teorij smatramo za pravilno. Spričo sedanjih tendenc razvoja in spričo fakta, da je naša eksistenca ogrožena. Neizogibna nujnost koncentrirati vse sile v odpor proti navalu germanškega elementa in madjarskega nas sili k ujedinjenju, in sankcionirala je to stremljenje že neštetokrat jasno izražena nacionalna volja — suprema lex.

Na temelju zgoraj podanih osnovnih idej je zgrajen praktični program revije, ki ga skiciram le v glavnih točkah:

Revija bo imela predvsem nalogo registrirati vse pojave nacionalnega življenja Jugoslovanov z vidika splošnega svetovnega razvoja. Pa bo pri izpeljavi te naloge revija morala posvečati v prvi vrsti svojo pozornost kulturnim in političnim vprašanjem v najširšem smislu. Pri razmotrivanju kulturnih vprašanj se bo pečala zlasti s problemom jugoslovanske nacionalne kulture; motreč naše kulturno življenje s tega vidika bo odkrivala tuje elemente v naših kulturnih produktih in bo istotako registrirala vse pojave, ki bodo kazali početke nove individualne jugoslovanske kulture.

Eminentno važen predmet razmotrivanj bo tvorila ideologija jugoslovanskega nacionalizma. Na podlagi člankov in študij o temeljnih problemih jugoslovanstva in o osnovnih idejah našega pokreta se bo izkristaliziral in formuliral teoretični in praktični del jugoslovanskega nacionalističnega programa.

V praktični izpeljavi svoje zadače pa bo revija posvečala primerno pažnjo tudi ekonomski strani, ki je zelo važen del vsakega narodnega življenja in ki bo tvorila zlasti v bodočnosti pomemben faktor v našem razvoju. Naše gospodarske razmere, medsebojno razmerje lokalnih in teritorialnih gospo-

darskih organizacij, njih odnošaji napram svetovnemu trgu, naša ekonomska bodočnost, vse to bo tvorilo hvaležen materijal za tozadevne študije.

Če se bo končno reviji posrečilo organizirati jugoslovansko publicistiko, v kolikor se ne peča s strogo strokovnimi vprašanji, ampak s katerokoli stranjo našega nacionalnega življenja, bo s tem dosežen važen del njenega namena.

MILAN MARJANOVIĆ, ZAGREB:

Dobrota i jakost.

„**T**a on je dobar kao dobar dan; ta naše zemlje on je krotak sin, ta on je naš, ta on je Slavljanin!“ Tako u doba hrvatske romantike, u sedamdesetim godinama pjevao jedan veliki i dobar hrvatski pjesnik i u tim stihovima odražavalo se je opće shvatanje slovenstva onih vremena: mi smo jaganjci i krepost naša je u krotkosti i blagosti. I stotinu puta se je ponavljala Porfirogenetova priča o Slovenima, koji su došli sa guslama, a ne sa kopljem i mačevima, na granice Vizanta. Sugestijonirani njemačkom romantikom Herderovim humanitom i ideologijom čeških i naših preporoditelja, mi smo u kontemplacijama o našoj slovenskoj dobroti i blagosti tražili opravdanje i nalazili zasebni čar našim slabostima i u našoj nesnazi našli smo poeziju naše rase.

Osam decenija prepjevala se je i razvodnjavala priča o krepostnoj krotkosti i o mističnoj snazi dobrote slabih! Ova fikcija odgovarala je našoj stvarnoj bojažljivosti i potištenosti, ali je ona u isti mah vrlo loše utjecala na uzgajanje narodnoga karaktera slabeći narodnu borbenost. U literaturi i u kulturi izazivala je izbljedjelost a najposle i anemiju!

Govorim kao Hrvat i o hrvatskom dijelu našega naroda, jer je ova bolest baš u tom dijelu naroda našla svoje najplodnije tlo i jer je mnogo puta „dobar Hrvat“ značilo doista krotki dobričak Hrvat! Govorim kao Hrvat i za to, jer hoću da ispovjedim, kako — u doba našeg literarnog modernizma — je svom onom kićenom i širokom patosu starije patriotske retorike, koja je u djetinjim dušama naše generacije, kao što i ranijih generacija, uspalila patriotska osjećanja i nacionalne vatre, dala u mojoj duši doista duboku sadržinu jedna nova, ali posvema nedekadentska, knjiga. To su bile Vladimira Nazora: „Slavenske Legende“, iz kojih se je, pored blagoslova dobrog Daboga koji je izljevao medovinu i obilje, gromila srdžba gromovnika Peruna. Onda se je u našoj poeziji, prava bitnost zdravih, jakih i u jakosti dobrih slovenskih instinkata prvi put manifestovala u svoj svojoj snazi. Onda je u hrvatskoj poeziji Slovenstvo i Hrvatstvo našlo samo sebe.

I ja ne samo da se ne stidim priznati, nego se ponosim naglasiti, da sam čitajući one pjesme, kao što monah čita u ekstazi mističke molitve, plakao od ganuća, uzbudjanja, od sve one nabujalosti neodređenih osjećaja, koji stisnu čovjeku grlo kada stupi na prag rođene kuće, koja je ostala onakova, kakova je bila u njegovom djetinstvu. I jer to nije bio plač sentimentalnosti nego zagrcavanje od sreće, jer je bio plač snage i radosti, ja ga ispovijedam kao najneposrednije priznanje probudjenja istinskog i instinktivnog nacionalizma, koji je prestao biti naučen i koji je dao smisao i sadržinu svim onim riječima, parolama i programima, koji su do tada imali školsko, intelektualno značenje. Onda je princip postao unutrašnji proživljaj. Onda je dogma postala proćućenom istinom. I onda sam stao napisao ditiramske prikaze Nazorovih pjesama.

To je bilo prije trinaest godina. Od onda se je Nazor dalje razvijao i postao je najnacionalniji i danas najistaknutiji pjesnik jugoslovenske rase. Ja sam od onda o njemu malo pisao i ako sam se spremio da na temu „Nazor“ napišem čitavu knjigu! Njemu su mnogi pedanti i oni što ne razumiju da razlikuju odijelo od tijela, prigovarali ali se na njega osvrtno samo uzgredice. Bolilo me je to, i savjest me je mučila. Ali je u izvjesnoj nerazpoloženiosti da počmem posao bilo i čekanje iz uvjerenja da će sam Nazor, jednog dana, pred očima sviju buknuti poput vatre, koja dugo klija ispod krova i da će se to desiti onda, kada udje dovoljno vazduha do vatre. Naša generacija je kako tako radila na tom, da se otvore u naš zagušljivi zapećak vrata svježem i punom vazduhu. I najposlije me slutnja nije izdala: u posljednje vrijeme rasplamsava se sve više velika vatra i iz nje opet grmi, ali ovaj put glasom koji su počeli da razumijevaju svi, glas gromovnika Peruna. Nazor sve više dobiva priznanje kao pjesnik nacionalne ili bolje reći rasne energije i vjere. Stari sentimentalizam hrvatstva, poslije kojega se je javio kobni pesimizam, gasne i biva prevladavan. Prije dva decenija je naš veliki, jadni, sputan Prometej, Silvije Kranjčević, uzalud je vapio vreme, kad će moć da pjeva „himne i peane“ i kao u samrtnom strahu pjevao: „Ja domovinu imam, tek u grud sam je skrio i bježat moram svjet. On vreba, vreba, vreba, a ja je grlim mukom na javi i u snu i preplašen se trzam i skrbno pipam rukom, o, je li jošte tu!“ Danas kada: „Za živom vatrom pet sto ljeta plamenih, za crnom maglom pet sto mračnih jeseni, za ljutim mrazom pet sto zima ledenih, hitrinom naglih vjetrova, žestinom mladih lavova, a snagom jedrih vrutaka, u jedan mah pet stotina je proljeća iz crne zemlje skočilo i uz glas raka, kojim ploče pucaju, zapjevalo: Hozana na visinama, hozana u nizinama, hozana rode moj!“ danas Vladimir Nazor „s kosom punom rose, kao mitski div“ „na tvrdoj daski, o koju ga vezali, već sada pjeva pjesmu svoje pobjede“ ne mare što mu petoro još lanaca na tijelu zveči i sedmero pečata na čelu stoji jer i ako je i on do sada „na stotine proljeća sred svoje puste zakopao ledine,“ može da kaže: „Tu zmajić moj u tamnim čeka špiljama i sve se hrani krvlju rana mojijeh i suzama što peku kao žerava i onim mliekom trpkim, vatrenim, što zemlji majci teče tajnim žilama; a dan kad svane, pa se ona zaljulja, oh onda, onda iz duboka nanovo, hitrinom naglih vjetrova,

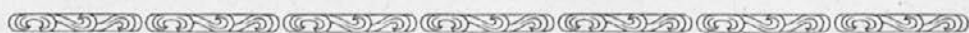
žestinom mladih lavova, a snagom jedrih vrutaka, u jedan mah će osam stotin proljeća iz zemlje naše skočiti i sva će srca gorjeti ko buktnje i sve će duše planuti ko požari i sva će gnjezda pjevati po luzima, uz vodu šum i buku morskih valova i uz pjev drevnih grobova, što dugo, dugo šutjeli: hozana na visinama, hozana na nizinama, hozana rode moj!“ A on to može da vjeruje jer ojeća u sebi „staru krv hajdučku i divlju krv naših starih uskoka“ jer je on prvi gromko doviknuo: „Slaga tko reče, da smo lovor-grana, melem rani, duga u oblaku. Mi jesmo porod vuka i arslana.“

I Nazor je bio i ostao je pjesnik idile i možda nitko nije donio u literaturu toliko idilskih elemenata koliko on. Ali taj idilizam nije sentimentaln, on je zdrav i jak. I on želi da „zora opet svane i s nama opet jezde vile niz rosan, spasen brieg“. I on želi, da s protivnikom doskora „jednog vedrog dana lomi skupa slatki hljebac mira“. I on sanja kako će Krist „lomiti hljeb mira, dieliti jedro sjemenje za ljepše žetve i za borbe slavnije“. Ali Krist će se pojaviti „iz pare krvave“, poslije borbe. A Davor Konju borbe pjeva: „Davori crven konju odmazde i osvete!“ i već vidi čas osvete: „Sve naše mržnje stare, kučke što dugo muče, vukovi okovani u našem tamnu gaju, djipnuše i jurnuše kad tvrdi lanac puče i laju, laju, laju. Sve naše srdžbe stare, sav bol i sva sramota, lavice zarobljene u mračnu gladnu polju, riknuše u svom grmu, skočiše preko plota i kolju, kolju, kolju.“

Odakle vjera i snaga tom čovjeku, da pjevajući dvadeset godina pjesme energije i života, hotijaše davati život zamrlim srcima i da u vremenima, kada već i pjesnici prestadoše kleti, očajavati i ridati i počese da se smiruju u melenholiji prolaznosti stvari i u poeziji nianse umiranja, ostane sam, a čitav, ne podleže ambijentu i strujama mode, i da se razvije i u poetskom pravcu do neosporne veličine prvoga reda?! Odatle što je sebi bio šazidao „kulu od bjelokosti“, u koju ne ulaze „ni putnici ni gosti“, koja „ne zna za smijeh ljudi i za pjanu buku, za plač i za lažne jade“, i što se u toj kulu jača, jača, jača, rve u oluji sa divovima sivim i što svojih djetinjih sanja nije ubio, što „jede zlatno voće sunčevih drveta, pije svjetlost zvjezda, lazur u grud liva i tom hranom pitan uvijek veći biva!“ Iz te kule jednom moći će da među ljude sidje „jak i dobar!“.

Jak i dobar! Čitavi jedan program i čitava jedna vizija! I srednja Dalmacija, jezgro stare Hrvatske i hrvatstva, dala je našem narodu danas dvoje dobre snage i dve snežne dobrote: Nazora i Meštrovića! Pored Kraljević Marka, Srdje Zlopogledje i Miloša, nježne Udovice, naročito božanstveni torzo: Sjećanje, pa portret majke! Pored tolikih mitskih golemih i snažnih pjesama, divne: „Šumske idile“, „Planinske pjesme“ i tolike druge! Pitoma monumentalnost gradjevne, plastičke i koncepcijske poetske ekspresije! I skoro na jednom te istom uzanom komadu naše primorske zemlje, našli se moderni mitotvorci sviju najviših emenacija istočnog i zapadnog tipa naše rase: hrvatskoga „poroda vuka i arslana“ i kosovskih heroja. I to je hrvatstvo, pravo, staro, naše, rasno i neiskvareno hrvatstvo i u tome ono nalazi, u svojemu instinktu, srpstvo, a srpstvo može da skida kapu pred tim hrvatstvom, jer ju skida pred povraćenim dijelom sebe sama. Na pragu pred starom očinskom

kućom, braća se prepoznavaju po osjećajima koji im stisnuše grlo, da ne mogu prozboriti ni jedne jedine riječi. I ne trebaju! Jer ako i jest na srpskoj strani još od početka ilirizma bilo averzije od ideoloških i idelalističkih jugoslavenstava, pak se je, da se ojača i prekali, separiralo i zatvorilo u svoju kulu od bjelokosti, i time mnogim Hrvatima davalo povoda, da se poboje za svoje hrvatstvo, povuku u sebe i da se uhvate skuta tudjinskih, i ako je bilo između braće neshvatljivog nerazumijevanja, koje je skupo stalo obojicu, mora svega nestati onim časom, kada hrvatstvo osjeti istinu ovih stihova: „Hajduka, što su klete kule rušili na vrhu mrkih gora, i uskoka, slobodu što su tražili olujom senjskog mora i ustaša, što bez jada su golema na kocu umirali, svih još mi teče po kap krvi žilama, a svaka vri i pali! Od kapi tih ovi plami buntovni što mojom krvlju bukne, kad vidim što mi u žile svedj cijepe, polako, kradom, šutke, te osjećam, da moja krv se pretvara, kroz vjekove što teku, u neki sok, što puze mlak i sladjahan u rietku kašu neku“ pa kada zavape: „Ti krvi divlja naših uskoka, kroz dušu sad mi jurni!“ Jer u tom času je hrvatstvo spaslo samo sebe, našav se u staroj svojoj ulozi. A u tom mora srpstvo, poštujući sebe sama, utrnuti i poslednji trag svojeg egoizma. Jer takova snaga, duboka, drevna, snaga jedne prkosne i jake krvi, kada se prepozna, osjeti svu golemu dobrotu u sebi, dobrotu za cijeli život i sve živo, a kamo ne za brata. To je snaga stvaralačka, snaga plodnosti. To je dobrota pobjedničke vjere. Ta jaka dobrota dovršit će proces stvaranja našeg jedinstvenog naroda. Onda ćemo, jaki i dobri, iz kule hrvatske i srpske osamljenosti sići na široko polje, obasjano suncem.

ВАСА СТАЈИЋ, ПАНЧЕВО:

Новосрпски покрет у Угарској.

Под крај осамнаестог столећа, преселио се у границе тадањег немачко-римског царства и један од последњих одломака Немањинске политичке организације Српскога Народа: под вођством свога патријарха, прешао је народ војнички и црквено организован, прешли су из Турске елементи који се ни после три стотине година покосовских неприлика нису могли одрећи српске самосталности и слободе. Досељеници су на земљишту Угарске и Хрватске затекли српске колоније које су национално само животариле. Пошто су пак са собом донели срчану једну националну идеологију, „Српску веру,“ најпопуларније изражену у српским народним песмама, ушли су у лабави организам тадање Аустрије као посебна једна „држава у држави“, и упорно су бранили тај положај против клерикално-германизаторских покушаја Беча. Национално свежи, упили су у себе и аморфне затечене српске масе, те се до данас одржали у Угарској као североисточна стража српских и југословенских интереса.

А борећи се с културнијим противником, примили су ново оружје у борби за народни опстанак, ударили темеље националној култури. „Ту, на пустим равницама Јужне Угарске, почели су Срби живети новим културним животом, и неких сто и педесет година ту се мислило и писало за цео Српски Народ.“ Све до седамдесетих година прошлога столећа, Српски Народ је имао своје духовно вођство у српској интелигенцији Угарске.

Од онда, у колико је Србија културно јачала, Срби у Угарској су бројно, имовно, национално-просветно, политички, морално једном речју падали. Спољашњих разлога за ово падање је било и сувише. Овај се огранак Срба нашао у државној заједници у којој чини тек 26% целокупнога становништва, у држави која га сматра странцем и непријатељем, која законитим и незаконитим средствима ради на денационализованју Срба, на рушењу бедема којима је заштићен њихов народни опстанак. На жалост, спољашњим узроцима назадовања су се придружили унутрашњи: социјалне, нарочито економске промене, руковођене непријатељском влашћу, затекле су и ратара, и занатлију, и трговца српског неспремне за нове облике и начине привреднога живота, и најгушћи ови народни редови су се били поколебали у темељима својим. Са губљењем економске равнотеже, настала је код њих и криза у приватном и националном моралу. Народна интелигенција, школована у несрпским школама, и сама изложена сваковрсним шиканама, изгубивши поуздање у себе и у свој народ, једва је могла што учинити да остали народ изиђе из кризе са што мање губитка. Највише удаљена од топлога гнезда традиционалнога народног живота, искорењена из конзервативних народних сила, она је нарочито постала неспособна да даје правац народном кретању. Опште српске неприлике, неуспех за неуспехом у спољној политици, још су више тукле у главу већ разбијену војску Светозара Милетића, и тако се дошло до загушљиве једне атмосфере која сасвим подсећа на лепе стихове Петра П. Његоша:

Бјеше облак сунце ухватио,
 бјеше гору тама притиснула,
 пред олтаром плакаше канђело;
 на гусле се струне покидале,
 сакриле се виле у пештере,
 бојаху се сунца и мјесеца;
 бјеху мушка прса охладњела,
 а у њима умрла слобода,
 кад кад зраке умру на планину,
 кад утоне сунце у пучину.

Међутим, последњих десет година, упоредо с препорађањем Србије, пошле су на боље и ствари код Срба у Угарској. Резервоар народне снаге није издао: „муњом опаљени грм“ се стао подмлађивати. Најпре бројно и имовно, привредне класе Срба се, у падању, дочекаше на ноге. И кад је Вељко Петровић, одлични песник новосрпскога нараштаја, у

родољубивоме болу свом ломио штап над расапом Војводине Старе, његова Јеремијада је била већ скоро закаснила. Она је у дегенерисању затекла само српску интелигенцију, и национално-политички морал који ова има да проповеда.

Нашло се врло интересантно стање код народа који чини незнатну мањину у туђој држави, разбијен туђим колонијама. Привредни редови оздравили су и телесно, и економски, и морално, али без интелигенције која би била дорасла да води тај народ победама за које је он способан по великој снази његове националне свести и по витешкој вољи да жртвује за своје идеје. При оскудној светлости која је падала с огњишта туђе културе, Срби у Угарској су ојачали; само, кад је требало да ту тешко стечену снагу употребе на већу славу Српскога Народа, није било српске просвете да обавести свакога појединца о његовим националним дужностима.

Из тога сазнања о недовољној снази и спреми српске интелигенције, о недостатку српске просвете у Угарској, настао је пред годину дана новосрпски покрет. У септембру 1912 почео је излазити у Угарској ђачки месечник Нови Србин, најављујући нови одсек у историји Српскога Народа. У часу скоро пророчанског надахнућа, он је претпоставио да су столетни рачуни између Срба и Турака рашчишћени, да предстоји још крупнији и страшнији обрачун с Немцима, после чега се има остварити самосталност уједињених Југословена. Поставивши тако најкрупнију сврху своме раду, лист је стао проповедати методе рада какве одговарају тако високим тежњама. Као први и најпречи задатак свој, лист је предузео образовање нове интелигенције која би, из националних побуда, била и културнија и активнија. На томе се почело радити путем личне иницијативе, пропагандом помоћу живе речи организацијом социјалнога и националног рада. И како је њива само чекала здраво семе, успех је далеко надмашио уложену снагу. Као што малена варница букне и развије у баруту огромну снагу, везану у њему, тако је малени ђачки листић покренуо многе успаване енергије, изазвао грозничаво врење у редовама српске омладине у Угарској, које се већ преноси на привредничке редове угарских Срба. Једна за другом, покрету је приступила универзитетска, богословска, учитељска и остала средње-школска омладина. Стадоше ницати српске књижнице у центрима чисто мађарске просвете, где су се дотле однорођавали „модерни српски јањичари“, сасвим занемарени од старије српске интелигенције. Ђаци који су у посрнулим породицама већ заборавили били српски језик, осетише да је Српство Нових Срба и лепо, и културно, приближише се дотле непознатој им српски просвети, и учећи, присвајајући идеје српске и југословенске самосталности, нађоше да су у исти мах, кад ученици, постали и учитељи још више однорођеној својој браћи. Они стадоше тражити привредничку српску омладину, да се са њом заједно спремају за велику борбу која чека Југословене, почеше радити на дефинисању новoga једног погледа на свет, новoga морала, какав је

управо потребан за велико дело југословенског уједињења. Укратко, пробудио се живот неуморан, какав показују само свежи и још нови религиозни покрети. И као и ти покрети, и овај се за своје успевање послужио најпоузданијим средством: жртвовањем. Покретац и уредник Новог Србина је истеран из школе, где је био професор, затворен с разбојницима, и за прва четир броја осуђен од сегединске пороте на шест месеца затвора и 400 К глобе. Успркос свему томе, и лист и покрет напредују све више, и већ после једне године дана, у Угарској се најозбиљније говори о покрету чије смо име исписали над овом белешком.

Данас, најважније питање овим поводом јесте: шта се све може очекивати од овог покрета? Да ли је он такве природе, има ли услова да се одржи, да образује у једном делу нашег народа, који живи у национално најтежим приликама, интелигенцију дораслу за вођство у правцу југословенског ослобођења и уједињења, или ће, после метеорскога блеска, да изчезне у тами? То се питање и сувише рано јавља управо због наглог успевања новосрпскога покрета.

Наскоро, наиме, Ново Српство ће постати мода, којом ће се заносити младићи у дане кад се заносе и будући Марамфи и Харпатони, и будуће свице из епикурејскога крда, и најлојалнији будући грађани. Наскоро, оно ће у својим редовима имати велик број, и у њему личности с којима се теже солидарисати, које ће покрет више срамотити но што ће га помагати. Настаће унутрашња и спољашња искушења, па како да им се одоли?

Покретац Новосрпства у Угарској мисле и верују да тај покрет неће бити камен бачен у воду који, додуше, узбурка на површини кругове, али потоне, и кругови на води се, мало по мало, изнова стишају, и жабокочина поново покрије Мртво Море. У критицизму свом, они нису почели немогуће, па да би могли пасти и не успети. Они верују да су сарадници на делу које се остварује скоро само од себе, као под утицајем неке културно-политичке гравитације. Јужно Словенство се развија у правцу слободе, народног самоопредељивања, народног уједињења и самосталности. Шта ми хоћемо ту, где ствар иде као сама од себе? У власти неке покрајинске солидарности, ми хоћемо да и овај одломак Српства има свој удео, да и он буде ма најскромније оруђе тако знамените промене на југоистоку Европе. За себе лично, ми хоћемо да пролазни свој лични живот етернизујемо, овековечимо тиме што ћемо га ставити у службу великој ствари проширења области националне правде у човечанству. И докле год смо Нови Срби, те религиозно меримо вредност ствари, те слободу и људско достојанство Јужних Словена више ценимо но сва задовољства која бисмо могли уживати у данашњем ропству, дотле неуспеха бити не може. Нареди ли нам нека привремено виша сила да се одречемо или воље своје или живота, ми ћемо се, док смо Нови Срби, одрицати живота, побеђујући смрћу непријатеља кога још не могосмо победити животом, улепшавајући ма и кратак свој живот лепим гестом јуначке смрти.

Хоће ли пад пастира расплашити стадо? Ми ништа мање ни не желимо. Ми смо пошли да тражимо људе несавитљиве воље. Уверени да њих при земљи, на њивама и у радионицама, у домаћим књижницама, има много више но што јавност мисли, да само чекају апостола који ће им положити руке на главу, подвести их под власт велике идеје југословенског ослобођења, ми тражимо само њих, и управо се радујемо кад се отпади од нас недостојни, који је само у једном часу луцидности мислио да је рођен за наше друштво. Ми идемо кроз незнатну једну област нашега народа; и ко нам се приближи, код њега се способности национално културног рада могу само повећати до крајње могућности; он ће се толико пролепшати у мисији коју је једанпут вршио, да ће у спомену на њу провести вас преостали живот свој, као што се сутон још румени од светлости дневног сунца. А ми идемо даље, и тражимо малобројне и ретке личности; оне које су савест једнога народа; кроз које проговара добри његов геније; из чијег живота настају формуле и заветне мисли по којима многи нараштаји удешавају своје животе. Те праизворне снаге ми хоћемо да повежемо уједно, да их уведемо у акцију народног живота, овај да преобразимо. А искрен крик човечје душе никад још није изумро у историји човечанства без одзива; и закон одржања енергије поузданије влада у духовном свету, него у свету материје.

БОРИВОЈ ЈЕВТИЋ, САРАЈЕВО:

О националном оптимизму.

Није давно кад се у нас осећала потреба великих рушитеља. Очајавајући у своју снагу, не верујући у своје способности из непоуздања у себе, ми смо ишчекивали пожудно бар једну моћну, експанзивну деструктивну природу, великог човека рушења који би претходио великом човеку стварања. И, заиста, моменат је био такав. Ми смо били уверени да је све што имамо на несигурној бази, и да треба само један мрачан паклени ветар који ће све разрушити, развејати у ивере и уништити до прашине.

Старији су нам тако говорили. Старији који нису умели просудити атмосферу сутрашњице, који су мизерно висели о садашњици, њени цени, немајући ни део од пророчког надахнућа будућности.

Но добро је да је све разбио један погодан моменат. Оно што је и данас остало слабомоћно, то више није живот. Оно што се препородило то је чврсто, ту има јак корен наша снага, ту ми верујемо да почива наше напред.

Дошли су млади. Можда још не сасвим. Можда и не сувише нагло. Али, ми их осећамо. Добро је да се чују.

Илузурно би било данас говорити, као пре врло кратког времена, да би Волтер да нас је познавао могао у нама наћи инкарнацију атеизма, народ који не верује, кога вера не теши и који неће да зна шта је вера. Узалуд! Ми смо створили веру. Освештали смо је. Ми је данас имамо.

Лепоту католичке полутмине, Рим и папу, шаренило православних одежа и достојанственост седих брада, нама је ускратила наша нова религија. Она нема спољне лепоте. Она је проста, она се зове вера у нацију.

Ми смо је предпоставили социјалној религији, дали смо јој веће, пуније значење од звонких фраза о једнакости и слободи свих народа. А били смо и скрчили. Ограничили смо је тражећи за себе део права и пуну слободу, (то звони можда мало егоистички); тражећи само за себе оно што је наше.

Они који не верују, подсмехнуће нам се. Каква лудост! рећи ће. Али, чему? Пратећи развијање, до данас, националних група, тражећи историју образовања националних држава, ми смо дошли до уверења да се и наше национално уједињење мора извршити, да мора неминовно доћи и образовање наше националне државе. Ми не морамо бити фанатици нације да то поверујемо. Доста је да објективно просудимо нагло развијање и бујање наше, југословенске, националне свести, једно постепено, прелазно али интензивно припијање једних другима, интимну поверљивост, поћете и знаке који доносе и манифестују наше оправдане слутње.

У томе је садржај свега нашег виталног, ту је наш почетак, ту је зачетак свега нашега што императивно налаже смело и одлучно напред. Не треба да се егзалтујемо јевтиним фразама; ми носимо у душама скупоченији садржај, ми носимо оно што је непобедно, и то је: наше вољно осећање потребе реализовања националног идеала. Што пре. Што скорије. Ту је ударен основ нашој националној религији која нам је, у исти мах, и једина. Одатле потиче онај наш до фанатизма, за непријатеље несхватљив, лудо велик национални оптимизам.

У чему се састоји југословенски национални оптимизам?

Не само вера у потоњу националну победу, у потоње конкретизовање националног идеала! То би било мало! Ми идемо даље: хоћемо и радимо за стварање једне југословенске културе, моћне по изразу, дубоке по осећању, нове за свет. То ми хоћемо. Ту је језгра нашег вечитог оптимизма. Јер, када би сумњали у себе, ми би били мученици свога дела. Ми би радили не из уверења, но из потребе, дужности, хтења. Ми би ту ангажовали само своје амбиције, али нико не би чуо наше душе јер је ми не би могли унети у своја дела.

Према томе, наше деловање свакако је осуђено на успех. Нећемо говорити о ономе што ће доћи пре тога. И, чему? Ми смо већ имали прилике да осетимо прве потресе свога деловања јер је био пред нама отпор који ваља уклонити. То значи: ваља ставити на коцку безброј егзистенција, младих срца, индивидуалних прохтева. Морају се ставити. То је улазак у ослобођење, а ослобођење ваља мушки заслужити.

Када у нама не би била дубоко укореења национална религија, када не би весело ишли у сусрет коначној сврси, ми би се осећали малодушни, ми би страдали од живота, ми би били предиспоновани за умор и умирање. Тога у нас нема.

Ја сам гледао омладину која нема ништа, и која је радосна. Ја сам је видео гладну, бијену кишом, терану из стана, измршавелу и убледелу али је нисам видео ожалошћену. Шта је то у њој што је подржава? Можда какав суфицит унутарње енергије, још увек неистрошене? Не верујем. Друкче се зове оно што је теши. Ја сам већ рекао: национални оптимизам.

И опет понављам: они који не верују, подсмехнуће се. Шта се то нас тиче?

Ми не заборављамо да су ово историјски моменти које преживљујемо јер се једном врши уједињење. Једном у животу нације. А ми смо томе на путу. Ми, који данас живимо, који се зовемо ти, ја, он, и који немамо ништа јер хоћемо све. Ми постепено реализујемо своје снове али стално. Можда тако треба? Сваки дан за нас су јаснији и светлији хоризонти. Ми видимо како се приближује испуњење чежње безбројних; ми наслућујемо. И, што је најзанимљивије, ми не претимо. Прете они који се плаше. Ми отворено говоримо, пропагујемо, радимо. Познамо време.

Тако се време приближује. Чудно и велико време. Наша дела добивају нови изглед као ствари при јутарњој светлости. Не познамо застој који би се звао умор.

Још се сећам времена када је мој пријатељ говорио о омладини која долази с обореним заставама. Он није слутио. И, заиста, срца су била нејуначка, мушка снага је стрепила. Он је то видео. Мрк и напуштен, хтео је да се повуче у усамљеност, усамљеност која још више тишти. Јер, из перспективе, ствари се виде боље ако не јасније. А њега би задушило оно што је имао видети.

Али и ја суделујем у његовој срећи што се преварио. И добро је, тврдим, што се преварио. Он сада друкче гледа овамо. Какав изглед! Каква вера!

Најзад, осетно је да ми идемо напред, констатујем по томе што видим свугде живот, вољу, замах. Пре, тога није било. Ишле су генерације за генерацијама које су се утопиле. Певале су о каријери и срећи. Зашто да им меаравамо? Ја држим да је узрок у њиховој краткоумности и беди јер су били и сувише мало пророци. Пре би требало да их жалимо.

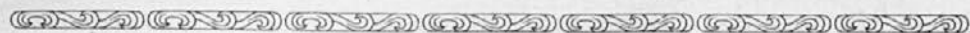
Али је и то прошло. И добро је. Некада се могло говорити да је живот, онакав какав је, материјалистички схватан, терет. Мало је требало завирити у прљавштину и општи застој нас свију да се постане мизантроп. Шта су значили они прости и мрки видици који су значили и подвлачили дан за даном? И, после, и душе су биле закопчане. Тражиле су ваздуха, али су сагоревале у себи, и, не отворивши се, чамиле су, досађивале се, мислиле на самоубиство.

Разговарао сам тако с човеком који је био сит живота и тражио смрт. Био је прездравно. У поновном руменилу лица било је мало, још неспокојног, здравља; у очима се загревавала тиха љубав према животу. Питао сам га шта је хтео, и да ли данас воли нацију. Он је потврдио. Некада празан и бесплодан живот који је хтео докочати, данас му изгледа користан, и воли га. Данас је фанатик нације. Можда за дуго нећу чути ватреније и више оптимистичке речи но што сам чуо из његових уста. Он је и морално прездравно.

Тако, ми данас на свим позицијама можемо видети активну делатност. Све обузима национална религија. Она обраћа невернике.

Вера у испуњење и реализовање великог националног идеала више није фраза или ружан ни рђав сан. Данас и они који се не млате поезијом, имају поетских надахнућа при националном деловању. То је резултат њихових широких и ватрених убеђења. И то значи да ми идемо непрестано једном светлом и добром Сутра.

A. M., DUNAJ:

Med avstrijskimi krizami.

V avstrijskem dnevnom časopisju se vrste stalne rubrike: kriza na Češkem, kriza v Galiciji, na Hrvaškem, v Bosni, obstrukcija v Budimpešti, v Gradcu, v Istri, v Innsbrucku, Gorici, in glavno: permanentna kriza v državnem zboru na Dunaju. V vseh pokrajinah nerazrešljivi spori, zmede in boji, kakor da se je povsod dvignil brat zoper brata. —

Najočividneje se kažejo ti boji v parlamentarnem življenju. V parlamentarno-političnem življenju pa udejstvuje, zlasti v državi, kakor je Avstro-Ogrska, vsak narod najvitalnejša stremjenja svoje nacionalne energije, svoje poglavitne težnje. In če na hitro premerimo te dan za dnem se obnavljajoče boje, moramo zaključiti: Prokleta se morajo križati nacionalne težnje avstro-ogrskih narodov, ko je toliko konfliktov med njimi.

Naš namen je, preštudirati nacionalna stremjenja teh narodov, pregledati, kje in v koliko se med seboj križajo in kako globoki so ti konflikti. Na podlagi vsega tega bomo konstatirali, kako se bo razvijalo medsebojno razmerje avstro-ogrskih narodov v prihodnje in pa, v kaki smeri se bo gibala — kot posledica tega razmerja — zunanja politika Avstro-Ogrske.

Avstrija je nastala — po pretežni večini — v času, ko narodova, ljudska volja ni pomenila nič. Gospodar je bilo plemstvo; razni knezi, grofje, vojvode in škofje so si množili svoje premoženje na deželah, gradovih in podložnih ljudeh, prav tako, kakor si danes naš kmet prikupuje njive in travnike k svojemu posestvu. Glavno sta odločala slučaj in prilika; gospodarski interesi — v današnjem pomenu besede — niso imeli, razen v redkih izjemah, nobe-

nega vpliva. Dinastija Habsburžanov si je na enak način ob času, ko je zastopala cesarsko mesto v Nemčiji, gradila in množila svoje privatno premoženje. Tudi tu sta odločala v glavnem slučaj in prilika. Najrazličnejše dežele so si pridobili Habsburžani; njihova posestva so bila v Alpah, v Burgundiji, na Švabskem, v Italiji, v Švici; dalje Španija, Češka, Ogrska. Najnavadnejši način pridobivanja je bila ženitev; kakemu princu je prinesla žena deželo za doto, ali pa vsaj pravico do nje.

Tej pisani skupini najheterogenejših dežel je bil skupen le fevdalni sistem; le fevdalno plemstvo, — cerkveno in posvetno, — je bilo v glavnem povsod enako. Različen jezik v posameznih pokrajinah ni delal težave, saj je bil občevelen jezik izvečine latinščina.

Od tega svojega „privatnega premoženja“ so Habsburžani tekom časa mnogo spet izgubili; kar je ostalo, tvori danes samostojno državo, Avstro-Ogrsko monarhijo. S to državo, nekdanjim cesarskim „privatnim premoženjem“, pa se je v zadnjem stoletju izvršil preobrat temeljne važnosti.

Za Evropo je napočil s francosko revolucijo čisto nov čas. Nove ideje, nove gonilne sile so si osvojile privatno in javno življenje evropskega človeka. Teorija je razvila idejo svobode in enakosti ljudi in njih pravic, in praktično so se široke ljudske množice s francosko revolucijo osvobodile ter postale v političnem življenju odločujoč faktor. Suverena ljudska volja je postala državnotvoren činitelj; ljudje modernega časa smatrajo državo za prostovoljno zvezo, ki si zasigura na podlagi skupnih medsebojnih dolžnosti skupno kolikor mogoče ugodno življenje. In to skupno državno življenje hoče živeti ljudstvo v grupah, ki pripadajo eni rasi in govore skupen jezik, to je, v nacionalnih državah.

Te nove ideje so s Francoskega počasi prodirale v ostalo Evropo ter so se dozdej udejevale v različnih državah do različne stopnje; v večini traja boj še danes. V starih nacionalnih državah (Španija, Francoska) so reformirale le kulturno, notranje politično; pri narodih pa, ki so bili državno-politično razcepljeni na več delov, podložnih ali domačim ali tujim dinastijam, so postavile tudi radikalno zahtevo po združenju vseh teh delov v eno nacionalno državo. (Italija, Nemčija.)

V Avstriji se je ta temeljni preobrat izvršil 1848. leta. Do tega leta je tu vladal stari sistem, zato je Avstrija na zunaj izgledala enotno, tako da so govorili in pisali o avstrijskem narodu. Zdaj pa se je pokazalo, kako usodne so nove ideje za Avstrijo, zakaj nikjer po Evropi ni njih zmaga napravila tako katastrofalnega učinka, kakor tu. Doslej brezpravno, mrtvi lastnini podobno avstrijsko ljudstvo se je osvobodilo ter pokazalo željo in zahtevo, da si samo določa postavbo in zakon. Ali obenem pa se je razkrilo, da razpada ta „avstrijski narod“ na celo vrsto narodov, ki so že v svojih prvih zahtevah, prvih političnih dejanjih, pokazali, da se njih nacionalno-politični cilji med seboj diametralno križajo. To niso bila le gospodarska, konfesionalna ali kulturna nasprotja — rase so zadele druga ob drugo, nacionalni boj se je pričel.

Od tega preobrata je do danes preteklo 66 let. Značilno in za perspektivo bodočnosti poglavitve važnosti je dejstvo, da notranji razvoj Avstro-Ogrske ni rešil niti enega teh nacionalnih problemov. Ves razvoj pomeni samo

neprestan, neodločen boj; konstatiramo lahko, da je leto 1848., ko so se legitimirale nacionalne težnje avstro-ogrskih narodov z elementarno silo, z izrazitimi, določnimi gestami dokumentiralo isto, kar si hoče z raznimi varljivimi utopijami utajiti večina naših ljudi. L. 1848. vidimo Madžare, kako odpadajo od Dunaja in Habsburga ter si hočejo obenem prilastiti Sedmograško in Hrvaško, vidimo, kako se jim upro Rumuni na Sedmograškem, Jelačić na Hrvaškem ter Srbi v Banatu, vidimo, da hočejo italijanske pokrajine k Italiji in nemške k Nemčiji, da govore Čehi o slaviziranju Avstrije in da Slovenci nimajo nacionalno-političnega programa. In kaj nam kaže danes drugega politična pratika?

Le dvoje avstrijskih problemov iz l. 1848. je rešenih do danes — toda na gordijski način: Italija se je zedinila proti volji in na škodo Avstrije, in Nemčija ravno tako.

Preglejmo torej sedaj nacionalna stremjenja avstro-ogrskih narodov, in poizkusimo postaviti na podlagi te analize diagnozo za bodočnost.

Čehi.

Čehi so nastopili l. 1848. z zahtevo po svojem državnem pravu, ki ga jim je bila vzela Bela gora. Zahtevali so, da se zopet združijo „dežele krone sv. Vaclava“, to je Češka, Moravska in Šlezija. S to svojo zahtevo bi parkrat, ko je bila dinastija na slabih nogah, že skoro prodrli; ali vselej so ali naključje ali okolnosti tako nanesele, da le niso dosegli svojega. Borili so se na vse načine; s peticijami na cesarja, s pogajanji; s tem, da niso priznali dunajskega parlamenta in sploh niso prišli vanj; ali rezultat tega boja je bil vselej negativen. Ko so slednjič uvideli, da na naštete načine ničesar ne dosežejo, so se oprijeli druge metode. Začeli so delati na to, da se češčina vpelje v njihovih deželah v vse institucije ne samo kot z nemščino enakopraven, temveč kot notranji, glavni, nadvladajoči jezik, in dosežejo na ta način gospodstvo v deželah češke krone, ne oficijelno, pač pa faktično. Tako izmed čeških strank danes razen državno-pravne ali takoimenovanih radikalcev nima nobena točke o drž. pravu v svojem programu, pač pa so dosegle, da je češtvo prišlo stopnjema do nadvladajoče moči. Boj se še vrši; Nemci se branijo srdito, ali brez uspeha; tako je za medsebojno razmerje sil značilno, da so v parlamentu 1849. l. Čehi glasovali za to, da se Češka razdeli na češki in nemški del, Nemci pa so bili proti temu, danes pa Nemci hočejo delitev, pa je Čehi ne marajo.

Precejšnjega pomena za Čehi je posledica tega boja za drž. pravo, da so si z njim pridobili zase bogato plemstvo (Schwarzenberg etc.). Ker je namreč plemstvo, zvesto svetovnemu pojavu, da je zmerom zastopalo separatistične težnje v drž. življenju, bilo takoj od začetka pristaš drž. prava ter se borilo v tem boju ramo ob ramo s češkimi nacionalci proti centralističnim nemškim nacionalcem, se je vsled tega zgodilo, da so nastali iz začetkoma narodno-nevtralnih nacional. češki, dasi konservativni, dinastiji čez vse zvesti plemenitaši.

Tako se je razvoj Čehov vršil na vsi črti navzgor, in se tudi danes vrši v tej smeri. Strnili so centrum Češke v kompaktno češko ozemlje, v katerem se le Budjejevice — nemški otok — še slabo upirajo. Mase češkega delavstva že prodirajo v mesta na kompaktno nemškem obrobju dežele (Ustje, Duhcov etc.). Ker imajo Čehi moč v deželi, ne bo težko preskrbeti tem manjšinam šole in uradništvo, da se ne raznarode.

Nemci se zadnje čase bore proti čehiziranju dežele s tem, da so se absentirali od češ. dež. zbora v Pragi in s tem onemogočili njegovo delovanje. Čehi imajo večino v dež. odboru; zato jim to ni mnogo škodilo. Ker pa dež. odbor nima pravice za nalaganje novih davkov, in so postali potrebni, je prišlo do krize, do komisariata, ki traja še danes.

Za saniranje teh razmer se vrše in so se ponovno vršila pogajanja med Čehi in Nemci za narodno spravo. Ta pogajanja so že zelo starega datuma, pred najmanj tridesetimi leti je bilo že slišati o njih, in so pravzaprav zelo majhne važnosti. Tudi če se provizorno sklene med obema narodoma kompromis, ki omogoči redno ustavno življenje v deželi, dolgo mir ne bo trajal, zakaj naravnega prodiranja Čehov te papirne postave ne bodo ustavile.

Čehi na Moravskem tudi prodirajo. Tu se vrši boj za mesta. Skoro vsa moravska mesta so bila namreč čisti nemški otoki med kmetskim češkim prebivalstvom, z ne ponemčenim, temveč — po večini — z nemškega ozemlja doseljenim nemškim prebivalstvom. Kmečko prebivalstvo je razen na skrajnem jugozapadu in severovzhodu po vsi deželi češko. Za ta mesta gre boj. Čehi so si dozdej razen Iglave in Znojma že v vseh priborili najmanj polovico; delavstvo, malo obrtništvo, malo trgovstvo in del uradništva je že češki; brezdvomno je, da bodo padla mesta v kratkem času drugo za drugim v češke roke.

Slabše se godi Čehom v Šleziji. Tu nimajo večine v deželi, tvorijo socialno najnižje sloje in se ne bore s takim uspehom kakor v naštetih dveh deželah.

Pač pa prodirajo že na Nižje Avstrijsko. Gori ob Diji in Moravi se že širi kompaktno češki živelj in potiska nemškega nazaj; glavno torišče češkega navala pa je Dunaj. Tu je že sedaj po češkem štetju 500.000 Čehov, in vsako leto jih prihaja na novo po 40—50.000 iz Morave, Češke in Slovaške. Dozdaj so se sicer še skoro v celem obsegu dali ponemčiti; v zadnjem času pa se je asimilacija že zelo ustavila; in ni dvoma, da se bodo vse te ogromne, sveže in žilave mase zajezile v Dunaj, kakor hitro dosežejo svoje nacionalne šole, in potem bo konec nemškega velemesta an der schönen blauen Donau. To je naravni razvoj, ki ga tudi lex Kolisko in podobno ne bo ustavilo, kvečjemu malo zakasnilo.

Pač pa se slabše godi na Ogrskem Slovakom, ki so se le pod mađarskim pritiskom kulturno oddelili od Čehov. Pod pritiskom brutalne mađarske oligarhije je onemogočeno samostojno nacionalno, kulturno in gospodarsko ter politično življenje. Sto in stotisoči se izseljujejo v Ameriko in iščejo drugod zaslužka; obenem pa zakladajo s svežim podmladkom gornjeogrška mesta od

Požuna do Budimpešte, toda Madžari jih povsod asimilirajo, kakor do predkratkim Nemci Čeha na Dunaju.

Iz navedenega je razvidno, da Čehi od tega, če ostane v Avstriji in z Avstrijo status quo, nimajo škode; krepe se na Češkem, osvajajo moravska mesta, in se pripravljajo za napad na Dunaj, vse to pa je v sedanji konstelaciji mogoče. Le zaradi Slovakov so seveda za to, da se na kakršenkoli način stre oligarhija šovinističnih madžarskih grofov.

Še važnejše pa je naslednje: Čehi so se gospodarsko silno okrepili, češke dežele so razen Dunaja najbolj industrialne v Avstro-Ogrski. Avstrijska industrija je češka industrija, ostala Avstrija je za češke dežele isto, kar so za druge države kolonije; kam naj bi pa Čehi eksportirali svoje izdelke, če bi ne bilo avstrijskih dežela? In Češka je sredi evropskega kontinenta, daleč od morja; kdo ji bo dovolil prost dostop do morja, če ga nima v okviru Avstrije? Razen tega so Čehi razen Madžarov edini narod v Avstro-Ogrski, ki nima konnacionalov izven državnih meja. Zato nima noben, prav noben narod v Avstro-Ogrski toliko interesa na njenem obstoju, kakor Čehi; obstoj Avstrije je naravnost življenjskega pomena za Čeha. In zelo je razumljiv izrek Palackega, da bi bilo Avstrijo treba ustvariti, če bi je ne bilo. V času, ko so slovenski politiki slepo posnemali vse, kar so čuli in videli pri Čehih, so prenesli k nam tudi to geslo; če je upravičeno, bomo premislili v enem poznejših poglavij.

(Dalje.)

JANKO LAVRIN, PETROGRAD:

Naša inteligenca in naša kultura.

Eden najusodepolnejših in tragičnih faktov za Jugoslovane, posebno za avstrijske je, da nimajo svojega lastnega, jakega kulturnega centra, t. j. velikega duhovnega središča s slovansko fizijognomijo, odgovarjajočega slovanskim kulturnim stremljenjem, slovanskemu ustroju duše, značaja in intelekta.

Naše kulturne „stolice“ so le zvesti trabanti in paraziti po duhu in po stremljenju tujih nam kulturnih centrov, in tako naša inteligenca ne gradi, ne ustvarja svojih kulturnih vrednot, ampak jih prejema iz tujine — „po pošti“, razume se vedno v bolj ali manj obnošeni, povaljani in zaduhli obliki.

Naša mladina po tujih vseučiliščih hlepi bolj po diplomah kakor pa po kulturi, v boljšem slučaju prisvaja tujo kulturo le na zunanje, samo mehanično, pri tem pa ostaja kakor prej daleč od vseh resnično kulturnih potreb in interesov naše dobe. Vse kar ona prejme od tuje kulture — je blesteča lakajska suknja s patentiranimi državnimi gumbi in pohlevna uradniška diploma... Pa tudi naša boljša „inteligenca“ se odlikuje od njih ne po kakovosti, temveč samo kvantitativno... Oni pa, ki instinktivno streme po ustvarjanju resnične kulture iz narodne, rasne duše, ti ne morejo najti pota k njej — zagrajen

je s tujimi kulturnimi odpadki, poleg tega je njihov intelekt vzgojen po tujem receptu, večidel avstrijskem, a ta vedno ume svoj posel . . .

Tako mi nimamo lastnih kulturnih perspektiv. Mi sledimo skromno in slepo stopinjam drugih, ne vprašajoč se, kam in za katerim ciljem.

To daje pečat vsemu našemu družabnemu življenju, zlasti naši politiki, ker je ona globoko nekulturna, t. j. mi v stvarnosti niti ne poznamo politike, temveč le njen surogat — politikarstvo . . . Vsaka politika se mora voditi v imenu popolnoma opredeljenih, določenih kulturnih idealov, t. j. kulturni ideali, kulturne perspektive morajo dajati direktivo vsem političnim stremljenjem. Politika se mora voditi v imenu kulture, a ne v imenu politike, v imenu stranke, kakor se to godi pri nas. Pri nas končno drugače tudi ni mogoče, ker se dosedaj še nismo osmelili postaviti si lastne kulturne perspektive vsled našega dokajšnjega kulturnega lakajstva. Tako nas naša „politika“ ni pomaknila naprej, marveč nam je izčrpavala našo kulturno energijo, izčrpavala vse naše kulturne zmožnosti in naloge.

A narod brez kulturne perspektive — je narod odveč, narod brez bodočnosti, narod trot, narod rob. Nacija se istinito probuja k življenju samo tedaj, kadar odkrije svojo lastno dušo, a svojo dušo more odkriti in pokazati samo v svoji lastni kulturi, svojo kulturo pa samo v svoji lastni duši . . . Zgradite naciji pot k njeni duši in nacija je obsojena na kulturno životarenje, na kulturni pogin. A pot k njeni duši se more zgraditi ne samo z antikulturnim tlačanjem in represijami od zgoraj, temveč tudi z mogočno, a po duhu tujo kulturo . . . Poslednje je še opasneje od represij, zlasti za mlade, kulturno slabe narode . . . Naša „kulturna“ inteligenca žal tega ne uvideva.

Iz tega sledi, da bi bilo treba vzgojiti in zgraditi pred vsem posebni tip slovanskega inteligenta, kot protiutež amerikanskemu „evropejskemu“ tipu, t. j. poseben psihološki tip, organsko zvezan z našo narodno dušo, z našo rasno psihiko. Dokler ne bo tega tipa, ostane slovanski inteligent ločen z globokim prepadom od narodne duše. Celo najinteligentnejši izmed nas pri današnjem stanju zbirajo in kupujejo svojo inteligentnost za previsoko ceno — za izgubo edinega izvora kulturnega stvarjanja, t. j. velike duše narodne. Ali tragičneje od vsega je to, da se tudi k drugi, tuji kulturi ne morejo prirasti, t. j. spajajo se z njo samo mehanično, samo na zunaj — toda preliti se v njo organsko nikdar ne uspejo. Na ta način so izgubljeni ne samo za rodno kulturo, ampak tudi za kulturo v obče. Tvoriti, graditi kulture ne morejo, niti tuje, niti lastne . . .

Zato je torej važna nacionalna kultura, t. j. kultura kot pojav, izraz in razvoj narodne, rasne duše (dočim je civilizacija samo njena zunanja obleka, včasih celo njena zunanja spona, okova). Samo v taki kulturi je edino jamstvo resničnega, a ne fingiranega progressa nacije. Samo s tako kulturo mora nacija reči svojo besedo, zapustiti stoletjem najboljše in najdražje v sebi — svojo tajinstveno, mogočno, bogato, ustvarjajočo dušo. Samo taka kultura more biti krepak protiutež vsenivelirajoči civilizaciji, katero pomotoma tako često zamenjavajo s kulturo (med drugimi tudi sodobni socialisti . . .). Narod brez take

kulture ostane brezplođen, ostane kulturni trot, kulturno gnojilo za močnejšega; ne glede na vso svojo civiliziranost. Še več: civiliziranost ga preje nego vse izda in pogubi, ako narod nima resnične, lastne kulture . . .

Naši inteligenti so do danes hodili na posodo in kupovali tujo kulturo — za ceno naše samobitnosti . . . To je kultura tuje nam duše, tujega duha. Čim „kulturnejši“ so postajali, tem bolj so se oddaljevali od vira prave kulture, ker so se odtujevali naši rasni duši, t. j. od edinega čistega in globokega vira naše kulture . . . Tu tiči vzrok naše slovite „improductivité slave“, katero nam očita Evropa.

Kultura naše inteligence ni z ničemur organski zvezana, vsled tega je mrtvorojena kultura. Ni niti razumevanja kulture. Zato je pri nas toliko politikanov, a popolnoma nam nedostaja pravih kulturnih delavcev, t. j. stvariteljev kulture, ki vedo, kam gre njihova pot in kaj hočejo.

Tako je vsa naša „kultura“ — sama tragedija in vse naše družabno življenje zgolj žalostna tragikomedija. Naša mlada inteligenca nam mora pred vsem dati naših kulturnih delavcev s smelimi kulturnimi cilji in perspektivami, ne izposojenimi pri naših kulturnih in nacionalnih protivnikih, temveč črpanih v globokih in instinktivnih stremljenjih naše mogočne, bogate slovanske Psihe. To bodi načelo novi eri. Zakaj dosedaj so bili pri nas samo pohlevni kulturni plagijatorji, stvariteljev kulture pri nas še ni bilo.

Mi moramo poiskati pred vsem svoj lastni kulturni zaklad in lastno kulturno merilo v duši naše rase, samo po njih sprejemati vse kulturne vrednote in tudi vse zunanje kulturne vplive. Samo tedaj ne bomo sredi vseh mogočnih kulturnih uplivov zgrešili sami sebe, ampak bomo razplavili v naši lastni kulturi in organično spojili z njo vse one vrednote in vse zunanje vplive, ki jo zamorejo dalje oplojati, napraviti jo še silnejšo, še bogatejšo. Vse drugo samo od sebe odpade, kakor pleve. Zakaj vsaka živa kultura pušča na prehojenem potu za seboj kupe plev in smetja, ki so navadno paša za slabiče, za zveste parazite in trabante, ki si ne drznejo zamisliti in zasnovati samostalne kulture. S plevami in smetjem tujih kultur smo se do sedaj hranili tudi mi, lepili iz njih svoje kulturne malike in idole in se priklanjali pred njimi, ne opazivši njih ironičnih grimas . . .

Inteligenca avstrijskih Jugoslovanov je žal tako profiltrirana s tujimi vplivi, tako zelo zasipana s tujimi kulturnimi plevami, da se v njih duši in preko njih nikamor ne vidi. Vse njihove kulturne in politične aspiracije so „avstrijske“, vsled česar je potrebna brza in radikalna preobrazba vseh kulturnih in političnih vrednot. Instinktivno, t. j. čisto psihološki se je ta preobraz do gotove stopnje že izvršil in se še dovršuje — za to dejstvo se imamo zahvaliti slavnim zmagam Srbije in njenemu moralnemu prestižu med Jugoslovani. To dovršujočo se metamorfozo je treba samo pospeševati, do kraja se zavedati in — biti logičen ne samo v besedah, ampak tudi v delu . . . A do tedaj, dokler še nimamo svojega mogočnega kulturnega centra, jugoslovanske duhovne prestolnice, kjer bi bil centrum in težišče vseh naših kulturnih stremljenj in zamisli, z našo lastno slovansko barvo, do tedaj

bo dovolj težko dati vsem našim kulturnim zmožnostim, vsemu našemu kulturnemu pokretu pravilno smer. Naša naloga, naloga vseh Jugoslovanov pa je stvoriti čim prej mogočno središče in fokus celi jugoslovanski kulturi, ki bo zamogel paralizirati vsa sredobežna stremljenja naših kulturno nezrelih politikanov in korumpiranih, podkupljenih političnih karijeristov.

С. ГАЛОГАЖА:

Ћирилица и латиница.*)

Наша национална идеја и снага њена има толику силину у себи да она не трпи никаквих разлика у нашем народу. Једна од тих разлика је и писмо, и данас је већ просто несносно трпети два писма, ћирилицу и латиницу. Без фразирања, без околишавања, без лажних обзира, нешто ћу рећи о томе, кратко, врло кратко, јер ствар о којој се пише врло је проста и јасна.

Ми смо одлучно против онога мишљења г. Ватрослава Јагића — да треба задржати оба писма, јер (каже г. Јагић) као што човек види боље на два ока, тако и наш народ види боље кроз два писма. „Босанска Вила“. Доказивати ово мишљење, и као аргуменат навађати да и Немци имају два писма, врло је комично, па и банално. Ту баналност врло добро осећа бар генерација мојих година, — која не резонује о тим питањима са данашње (управо застареле) тачке гледишта него са осећањем народног јединства. И не говорећи о апсолутној нетачности и штетности тога мишљења, потребно је истаћи да је смешно говорити о јединству (можда о „слози“!) а задржавати такве теорије.

Као против овога, ми смо и против мишљења једнога „Хрвата из Босне“ штампаног у загреб. „Звону“, — да треба примити ћирилицу као „свечано“ српскохрватско писмо, а латиницу узети за практичну упорабу. Ми држимо да је ова теорија само теорија „за опсенисти простоту“, да је њен аутор у ствари присталица латинице, али да то није хтео казати на прост начин. С тога разлога, ово је наивно. У принципу, дакле, треба се бунити против теорије о задржању оба писма и до апсурдума је прогањати као што је и сама она апсурдна. Даље, треба немилосрдно одбацивати компромисе.

Факт је да је потребно избацити једно писмо, потпуно га одбацити. (А нећемо ваљда тек сада говорити о оправданости тога и значењу!) Наше је мишљење да треба одбацити ћирилицу, и латиницу примити као заједничко српскохрватско-словеначко писмо. Упада у очи да су Срби у том радикалнији од Хрвата. Два угледна Хрвата изјавили су да треба задржати и ћирилицу и латиницу, а два Србина (управо Србијанца)

*) Доносимо мишљење једног Србина из Хрватске.

казали су да треба примити латиницу а ћирилицу напустити. Врло добро се разуме и тако треба и даље наставити. Овако, како ствар стоји, чини се да ће Србија најпре решити то питање. Јер, у Србији се оно може решавати са најмање обзира и са највише културног поимања. То питање у Хрватској се решава и третира и сувише у вези са именом, вером, традицијом и др., — и отуда и долазе сви неспоразуми. А Србија, Београд управо, третира то питање независно од тога.

Хоћу да кажем да треба очекивати реч Србије, и, ако Београд прокламује латиницу, — ствар је решена, јер Београд је духовна метропола свих оних који пишу ћирилицом. А како ствар стоји, сигурно је да ће тако и бити. Хоћу да кажем да се тај посао препусти Србији, — јер сада баш кад се рађа у Србији идеја о примању латинице, потребно је да се она не форсира са друге стране, већ да се пусти да сама хвата корен онде где треба и онако како треба. Чини се да ће се то питање започети у Србији третирати још у току ове године.

Дао сам овде само неколико напомена. Хтео сам уједно да изнесем овде и разлоге због којих заговарам латиницу, али то, овом приликом, не спада овде, јер — наш главни је и једини задатак да, у првом реду и независно од свега другог, створимо осећање народног јединства и једну националну душу у народу од Муре до Брегалнице.

A. JENKO, PRAGA:

Anketa o jugoslovanskem vprašanju v „Vedi“.

Anketa o jugoslovanskem vprašanju, ki jo je razpisalo uredništvo „Vede“ koncem II. letnika, je zdaj formalno zaključena. Razumljivo je samo-
obsebi, da ni mogla dati baš mnogo pozitivnih zaključkov niti definitivnih odgovorov na vsa mnogobrojna vprašanja, ki spadajo pod temo „jugoslovanski problem“ ali tudi samo pod špeciјalno točko „jezikovno edinstvo Slovencev in Hrvatov“, ki je bila predvsem predmet ankete. Če pomislimo, da je to prvi poizkus, registrirati mnenje vse naše inteligence o kakem aktualnem problemu, če vpoštevamo nadalje dejstvo, da so diskusije o teh vprašanjih pri nas šele v začetnem stadiju, moramo priznati, da je rezultat primeroma zadovoljiv. Če tudi se da iz množine odgovorov razbrati le malo pozitivnega materijala za nadaljno proučavanje, je vendar anketa zelo velike inicijativne vrednosti in naj bi tvorila izhodišče za temeljitejši in globlji studij jugoslovanskega vprašanja, katerega rezultate naj bi objavljala in sistematizirala naša publicistika potom sličnih akcij.

Dalo bi se debatirati o tem, ali je bilo umestno otvoriti debato o jugoslovanskem problemu z razreševanjem jezikovnega vprašanja in še posebej

samo hrvatsko-slovenskega. Ne glede na to, da je med naslovom „anketa o jugoslovanskem vprašanju“ in med vsebino vprašanj, ki obsegajo izključno jezikovni problem, vsebinsko nesoglasje in ne glede na to, da vprašanje slovensko-hrvatskega jezikovnega edinstva sploh ne eksistira, nego gre ves razvoj naravnost h končnemu cilju, k postanku skupnega jugoslovanskega jezika, ne glede na vse to, bi bil uspeh brez dvoma mnogo večji, če bi obsegala anketa kot uvod v diskusijo specialnih točk vprašanja o temeljnih problemih, o bistvu jugoslovanstva. Na ta način bi bila stворjena baza, na podlagi katere bi bilo mogoče eksaktno in uspešno proučevanje celega materijala. Da pa ne tiči jedro problema v jezikovnem vprašanju, je lahko dokazati. Navidezno je sicer ta točka najvažnejša in najtežavnejša, ker je na zunaj edini moment, ki loči posamezne sorodne skupine in jih ovira, da se ne strnejo v en narod jugoslovanski. Nemogoče si je misliti edinstveno jugoslovansko nacijo brez skupnega (književnega) jezika, a iz tega še ne sledi obratno, da je namreč skupina ljudi, ki govore slučajno isti jezik, že narod. Jezik ni bistvo, nego le znak naroda, nerazdružno vezan s pojmom. Jezikovna skupnost Jugoslovancev bo končni rezultat postopnega razvoja: na podlagi istovetnosti političnih, kulturnih in splošno-živiljskih pogojev se bo formiral enotni jugoslovanski narod, ki bo imel, kakor hitro začne eksistirati, eo ipso kot najvažnejši bistveni znak tudi en književni jezik. Pri tem seveda naše sodelovanje ni popolnoma izključeno: toda biti mora prilagojeno razvojnim tendencam.]

Znanstvena diskusija jugoslovanskega vprašanja se mora torej v prvi vrsti boriti s temeljnimi točkami: ali je v smislu zgodovinskega razvoja, da nastane en jugoslovanski narod, ali je opazati stremenje po ujedinjenju sorodnih skupin, ali je združitev edina garancija za obstanek in boljše bodočnost Jugoslovancev i. t. d. To so temeljna vprašanja, ki tvorijo jedro problema. Na ta vprašanja naj bi odgovarjala jugoslovanska (ne le slovenska in hrvatska) inteligenca najprej. Na tej podlagi bi bilo razpravljanje specialnih točk, ki so večinoma sekundarne važnosti, mnogo lažje, mestoma celo odveč, ker bi postale same obsebi razumljive. Če smo si edini v tem, da je ustvaritev jugoslovanske nacije zgodovinska nujnost, pogojena v sorodnosti posameznih delov in v njih stremljenju po ujedinjenju ter izvirajoča iz nevdružljivosti sedanjih političnih, kulturnih in gospodarskih razmer, če uvidevamo, da je združitev sorodnih plemen v homogeno nacionalno telo edini realni in tendencam razvoja odgovarjajoči izhod iz sedanjega položaja, ki pomeni za Jugoslovane ali vsaj za velik del njihov neizogibno denacionalizacijo, sledi iz tega kot logičen zaključek, da mora imeti ta bodoči jugoslovanski narod vse bistvene znake, ki določajo pojem narod, to se pravi z drugimi besedami: jezikovno edinstvo Jugoslovancev je izvršen fakt. Iste sile, ki bodo stvarjale enoten narod, bodo delovale tudi na to, da bode namesto sedanjih različnih književnih jezikov stopil skupni jugoslovanski književni jezik, ki bo združeval v sebi elemente vseh posameznih narečij. Ta proces se bo izvršil tem lažje, ker faktično že obstoja jezikovno edinstvo. Filološko eksistira pravzaprav en sam jugoslovanski jezik z mnogobrojnimi dijalekti, posamezni književni jeziki so pa le slučajne tvorbe in samo te nas ločijo.]

Če zremo na problem jugoslovenskega edinstva s tega vidika, postane ves kompleks navidezno samostojnih vprašanj znatnejši in ga je mogoče spraviti v sistem, čigar posamezni deli stoje v logični zvezi med seboj.

Čim je stворjena ta osnovna baza in čim vlada soglasje o temeljnih točkah problema, nam preostaja le še vprašanje metode, ki je pa podrejene važnosti zlasti kar se tiče jezikovnega vprašanja. Razvoj jezika je podvržen tako različnim vplivom in je odvisen od političnega položaja, da mu je jako težko določiti smer. Večje važnosti je vprašanje metode na drugih poljih, zlasti na ekonomskem. Tu naj bo na dnevnem redu kot važna točka, drugje pa naj se obravnava v toliko, v kolikor nam je mogoče z uspehom aktivno posegati v razvoj.

Navedeni argumenti govore dovolj jasno, da se mora vsaka diskusija jugoslovenskega vprašanja dotakniti pred vsem teh najbistvenejših vprašanj. Če primerjamo razna mnenja, ki so se izražala zadnji čas v naši publicistici, moramo priti do prepričanja, da še daleko ni dosežena jasnost, še manj seveda edinost v teh vprašanjih (tudi anketa nudi v tem pogledu nekaj jako karakterističnih mnenj). A tudi, kadar se obravnavajo v tej ali oni obliki špeciјalna vprašanja, kakor n. pr. v „Vedi“ jezikovno vprašanje, naj se ne obravnavajo izločena iz celote, brez ozira na druga vprašanja, s katerimi so v tesni zvezi. Zlasti jezikovno vprašanje bi bilo treba obdelati ne le zunanje filološko, nego vpoštevaje njegovo koherentnost s kulturnimi, političnimi in sociјalnim razmerami. Posamezni referenti v „Vedi“ so tudi čutili to potrebo in so izkušali zagrabiti problem globlje in podati več, kakor pozitiven ali negativen odgovor na posamezna vprašanja, ki niso sestavljena preveč spretno in ne zahtevajo posebno temeljite poglobitve v problem.

Podrobna analiza objavljenih odgovorov se mi zdi nepotrebna, ker obravnavajo problem većinomа čisto zunanje in šablonski (k temu je seveda zapeljeval vprašalnik sam) in se le posamezni odlikujejo po globljem razumevanju tvarine. Većina referentov je odgovorila na vprašanja v pozitivnem zmyslu, seveda deloma s precej šibko argumentacijo, dočim so baš negativni odgovori jako dobro podprti; seveda izgube ti argumenti velik del svoje dokazilne moči, kakor hitro se ta vprašanja ne obravnavajo abstraktno logično, nego v organski zvezi s celoto vseh posameznih problemov. Značilno je vendar, da se je velik del naše inteligence izjavil za edinstvo. Čeprav je bil predmet debate le jezikovno vprašanje, lahko sklepamo z veliko verjetnostjo, da bi dobili najmanj toliko, a morda še več pozitivnih odgovorov, če bi postavili problem pod širši vidik v smislu zgornjih izvajanj.

Б. ЈЕВТИЋ, БЕОГРАД:

Српска омладина у Босни.

Отако се вратило у Босну прво изшколовано поколење, од тада је стално на тапету неколико важних националних питања. У првом реду, та питања се крећу око школовања масе, смањања аналфабетизма

који је у Босни огроман јер државна власт много не жури с отварањем школа; у другом реду, она се тичу јачања и ширења националне свести у народу, буђења учмалих енергија и корисног окретања према националном идеалу. Разуме се да потоња питања не налазе много вађених трудбеника, већ и из разлога што је максимум српске интелигенције у Босни, потребом прилика, у државној служби. А државна власт не само да не гледа радо на национални рад, она је стално непријатељски расположена и према јачем културном деловању сматрајући га погибелним и опасним.*) Према томе, онај малени део српске интелигенције који је колико толико независан, недовољан је, да би могао корисно извести решење тако важних и преко потребних националних питања.

Стога, Срби у Босни оскудевају радним снагама. Колико год био њихов рад ваљан и непрестан, колико год српска интелигенција уложила сву своју позитивну енергију и слободно време у пренапорно деловање око друштвеног просвећивања, велик део посла остао несвршан. Једна је невоља у томе што тај рад, колико давао ма какве резултате, није у стању да буде за све, нарочито из разлога што није систематски организован и, изузев смишљено деловање „Просвете“, у ствари се ограничава на приватну иницијативу. Најзад, откако се онај малени део српске интелигенције, место да ради кооперативно, поделио у групе (група око опозиционалног органа „Народа“ и умерена група око „Српске Ријечи“), распалиле су се страсти, цео друштвени живот свео се у уско политичко корито, а последица тога је да је рад на националном васпитању стао на мртвој тачци.

Једина интелигенција на коју ће пасти сав терет око рада на националним потребама, то је српска омладина која се не сме ангажовати у распаљеним борбама старије српске интелигенције, пошто такве борбе не воде ничему и не значе никакво „пречишћавање појмова“ како се то, од стране група, цотврђује.

Кад је реч о српској омладини (овде се мисли нарочито на академску омладину), ваља је разделити у двоје, у омладину која ради и омладину која не ради. Можда је наша печална судбина да у време решавања наших националних проблема, (бар деломично), само један мали део српске омладине схваћа озбиљно сначење времена и делује у правцима који одговарају њеној снази и способностима. Највећи део не чини ништа, најмање оно што би било достојно времена у коме живимо. То је омладина с фаталном инерцијом у костима, презиспонована, изгледа, да буде неодлучна, искоришћујући и трошећи суфицит своје енергије у кафанска ноћна бдења и јалове и штуре диспутације о ничему. Та омладина, то је инкарнација нерадиности и сусталости, и постала је укрштањем пустог и очајно празног беговског сеирења а аустријском филозофијом покоравања и трплења. У тој филозофији трплења ауст-

*) Када су, пре неколико месеци и у време мобилног стања у Босни, биле проглашене „изнимне мере“, државна власт је ограничила, заправо обуставила, деловање „Просвете“ која се бави искључиво културним подизањем српског народа.

ријски државни систем види једну вишу љубав према себи коју он уме да награди. Према томе, сва та омладина, по својој природи, преставља једно лутање и срамотно мотање, и неутешно би било кад би решење српских националних цитања лежало на оваквој омладини, и било условљено њеним деловањем. Таква омладина потпуно је деструктивне природе, негативна је и неморална је, али њен утицај је, ван спора, немогућ на шире масе пошто она нема моралне снаге да га изврши. Сем тога, њен интелекат је згњечен, она је зависна и неслободна је, уморна је и нездрава, с тога је ваља усмрћавати при сваком њеном кораку.

Њој је потпуно супротна српска национална омладина. Она је малобројна. Једно време, док је излазио њен часопис „Српска Омладина“ под уредништвом г. Ђорђа Пејановића, она је деловала међу омладином која се подиже, која истом долази. Та омладина није била напредна у смислу југословенске идеје јединства и, преко јединства, уједињења држећи да има пре са собом и међу собом свршити. Главни пасус њеног програма састојао се у ширењу српске националне свести, у јачању и подизању слободних и неустрашивих омладинаца који ће, насупрот штреберству и филистерији, умети се увек борити и жртвовати за своја национална права и слободу.

Такав један покрет био је потребан и дочекан је, у први мах, одушевљено. Али, како је Тургенев давно тврдио да су сви Славени уопште почети а недовршени људи, првотни ентузијазам тргну се, лепе фразе и слободни гестови сматрани су за излишне, и најзад се све свршило обичном чемерном песмом омладинских листова: „Српска Омладина“ је обустављена.

Не би од тога могло бити, ипак, велике штете ако је здраво семе пало на плодно тло. Стари бунтовни атаквизам српски подгрејан је, и, ми смо уверени, није могуће да је у целој Босни сва српска омладина умртвљена и ућуткана. Сасни инстинкти живе притајани, као жеравица под пепелом. У ствари, нови хоризонти још нису потпуно видни и светло оцртани, али се они назиру. С тога, колико има добре, поштене и независне српске омладине, она је једнодушна и сложна у томе да се великим и трудним радом, да се несебичном пожртвовалношћу за свој народ, може учинити један део за боље и лепше дане наше целокупне нације. Потребно је само да се тај рад, на најширој националној бази, систематизује и пропорционално раздели према интелектуалним и моралним способностима појединаца, и не разбије на површини, и не иде у екстреме. Дужност је појединаца да раде према својим способностима, али предано и без страха од препрека биле оне каквегод природе. Јер нема понижења и нема бола у раду за добро нације, и јер је сасвим узвишен и тајно благословен рад који условљава потпуно остварење националних идеала.

„KNJIŽEVNE NOVOSTI“. Uredjuje Milan Marjanović, izdavač: knjižara G. Trbojević, Rijeka.

Od 24. januarja t. l. izhaja v Zagrebu leposlovni tednik „Književne Novosti“, ki ga je pokrenil g. Milan Marjanović v dogovoru z nekaterimi odličnimi hrvatskimi, srbskimi in slovenskimi književniki. Ker je pokret „Književnih Novosti“ kot prvi poizkus koncentracije leposlovne produkcije pri Hrvatih, Srbih in Slovencih eminentne važnosti, smatramo za potrebno, da opozorimo našo javnost na ta novi konkretni korak v jugoslovanskem pokretu. „Književne Novosti“ so si začrtale sledeči program:]

„U posljednje vrijeme imade u našoj književnosti dovoljan broj književnih časopisa revijalnoga pravca, koji izlaze u dosta dugim vremenskim razmacima, pa se u njima ne može razviti u većem obsegu beletristička produkcija. Pored tih časopisa opravdano je izlaženje časopisa, koji će izlaziti češće, i koji će, bez obzira na književne struje i škole, publicirati u prvom redu originalnu beletrističku produkciju hrvatskih, srpskih i slovenačkih pisaca. Pokretanje ovakoga časopisa danas je kulturna, književnička i čitalačka potreba, jer je takav časopis u interesu što veće preglednosti i koncentracije naše beletrističke produkcije. Osim toga je pokretanje takovog časopisa u interesu što neposrednijega i što češćega kontakta između pisaca i čitalaca. Mi želimo da toj potrebi bude udovoljeno ovim novo pokrenutim časopisom.

„Književne Novosti“ bit će u prvom redu beletristički list, pak će donositi što je moguće više i što je moguće boljih i zanimljivijih originalnih pjesama, črtica, novela, romana i drama iz pera hrvatskih, srpskih i slovenačkih pisaca, ne praveć nikakvih razlika među njima.

Pored toga će „Književne Novosti“ davati čitalačkoj publici prevedenog i zanimljivog zabavnog čtiva bez obzira na književne vrste i na književne pravce. Nastojace upoznati našu čitalačku publiku s dobrim radovima starijih i mlađih, poznatih i manje poznatih naših pisaca i znatnijih djela svjetskih pisaca.

Najposlije će „Književne Novosti“ u obilatom dodatku pratiti sve važnije pojave u jugoslavenskim, slovenskim i svjetskim literaturama i nastojat će da budu objektivan informativni književni žurnal, kako bi na taj način doista opravdale svoje ime i omogućile brzu orijentaciju u književnim novostima.“

V svrhu dobro organiziranega, hitrega, vsestranskoga dela se je osnoval sotrudiški odbor, v katerega so dosedaj stopili sledeći književniki: Dr. Niko Andrijašević (Sarajevo), Viktor Car Emin (Opatija), Sv. Čorović (Mostar), Rikard Katalinić-Jeretov (Zadar), dr. Ivan Krnić (Delnice), Milan Marjanović (Zagreb), Andrija Milčinić (Beograd), Đinko Šimunović (Spljet), dr. Ante Tresić-Pavičić (Beč), Ivo Vojnović (Dubrovnik).

„Književne Novosti“ so razvile živahno delo, kar nam priča velika razširjenost lista po vseh hrvatskih in srbskih zemljah. Vsebina dosedaj izišlih števil je izbrana. Večinoma sodelujejo najboljši, že znani jugoslovanski pisatelji, pričakovati pa je, da bodo „Književne Novosti“ počasi priklaplale okoli sebe novejšje, mlajše moči in s tem stvorile novo književno generacijo, prožeto z jugoslovanskim nacionalističnim duhom.

Pogrešamo samo troje: V sotrudiškem odboru dosedaj še nino benega slovenskega književnika, sodelovanje s slovenske strani je prepičelo in list je navzlic svoji eminentni važnosti po Slovenskem vse premalo razširjen. Kdo in kaj je to zakrivilo, ni vredno razpravljati. Treba pa je te nedostatke nemudoma odstraniti.

Zato je dolžnost boljših slovenskih književnikov, da se dogovore z uredništvom „Književnih Novosti“ in vstopijo v sotrudiški odbor, sodelovanje s slovenske strani mora biti večje in stalno. S samim tem faktom se bo list pri Slovencih kmalu razširil in bo s tem tudi dosegel svoj pravi pomen kot informativni književni žurnal.

Za sedaj novi književni časopis najtopleje pozdravljamo in ga priporočamo vsem našim prijateljem. „Književne Novosti“ izhajajo vsako soboto na 16 straneh. Naročnina za celo leto K 12.—, za pol leta K 6.—, za četrta leta K 3.— se pošilja na naslov: Knjižara G. Trbojević, Rijeka, rokopisi pa na uredništvo „Književnih Novosti“, Zagreb, Kumičićeva ul. 1.

V. F.

[Milan Marjanović: Narod koji nastaje. Zašto nastaje i kako se formira jedinstveni srpsko-hrvatski narod. Izdaje knjižare G. Trbojević. Rijeka 1913. Cijena K —'60.

Milan Marjanović je napisal za l. 1912. in 1913. „Srbskega Književnega Glasnika“ v Belgradu niz člankov o procesu narodnega ujedinjenja Hrvatov in Srbov pod imenom „Hrvatska pisma“; izvleček iz teh pisem je izdala knjigarna G. Trbojevića na Reki, ki vrši hvale in priznanja vredno nalogo izdavanja poljudnih nacionalističnih brošur izpod peres priznanih jugoslovanskih pisateljev in publicistov, v posebni brošurici pod naslovom „Narod koji nastaje“.

„Hrvatska pisma“ g. Milana Marjanovića so važen prispevek k poznavanju razvoja jugoslovanskega nacionalizma pri Hrvatih in medsebojnih odnošajev Hrvatov s Srbi. Važna in nova so ta pisma zlasti vsled tega, ker stoje na komparativni osnovi, ker stalno vsako činjenico promatrajo s hrvatskega kakor tudi s srbskega stališča. Pri srbski publiku, ki se živo zanima za sodobna jugoslovanska vprašanja in kateri so bila ta pisma prvotno namenjena, so gotovo dosegla dober del svojega namena; želeli je le, da se to medsebojno obveščanje vrši še naprej in v še večji meri nego dosedaj. Zlasti je nujna potreba, da tudi Slovenci s sodelovanjem v srbskih in hrvatskih časopisih predočimo Srbom, pa tudi Hrvatom naš položaj in naše težnje. Ker le od nas samih je odvisno, da vzbudimo potrebno zanimanje za nas pri ostalem jugoslovanskem svetu ali pa da ostanemo neopaženi in nevaževani pri reševanju problema, kjer gre za naš biti ali ne biti, t. j. jugoslovanskega problema.

Morda je naš dosedanji separatizem, premalo zanimanje in zelo počelo sodelo-

vanje pri jugoslovanski stvari zakrivilo veliko, osnovno pogreško, ki jo nosi velik del do danes obstoječih razprav o srbsko-hrvatskem nacionalizmu.

Stvar je namreč v tem: Srbsko-hrvatsko vprašanje se mora pravilno promatrati in pretresati samo v okviru jugoslovanskega vprašanja v obče. Razpravljati o srbsko-hrvatskem vprašanju kot nekem posebnem problemu brez ozira na splošni razvoj formiranja enotnega jugoslovanstva, oziroma smatrati srbohrvatski nacionalizem za nekaj povsem drugega in različnega od jugoslovanskega nacionalizma, je velika, elementarna zabloda.

To napako je napravil tudi g. Milan Marjanović. Seveda je povsem prirodno, da ta osnovna napaka rodi celo vrsto drugih neodpušljivih pogrešk. Kaj drugega kakor ozko in enostransko razumevanje srbohrvatstva je moglo pripraviti sicer tako inteligentnega in dalekovidnega g. Marjanovića do tega, da napiše v svoji sicer odlični in ne vsakdanji knjižici sledeči stavek: „... Na zapadu su pak hrvatski elementi ispremiješani sa slovenačkim (podčrtal jaz), talijanskim in jemačkim elementima i ostacima starih barbara baš tako i ne u većoj mjeri (podčrtal jaz) nego što su u istočnim krajevima srpski elementi ispremiješani sa bugarskim, cincarskim, i ostalim balkanskim, te azijskim elementima...“

To pomeni nič drugega kakor trditi, da so Slovenci in Hrvati (v svoji današnji konstrukciji, t. j. v tem, kar danas razumevamo pod tema dvema pojmom) dva različna naroda, da so vsi Hrvati ogromno bližji Srbom nego li Slovencem, da gre etnografska meja teh dveh različnih narodov Srbohrvatov in Slovencev točno po današnji politični meji slovenskih zemelj s kraljevino Hrvatsko, da je na srbohrvatsko stran preko te meje zablodil samo jako, jako neznamen del tega tujega naroda, t. j. Slovencev in da stanujeta na današnjem slovenskem in današnjem hrvatskem ozemlju dva etnografsko in jezikovno povsem različna elementa to sta: slovenski in srbohrvatski.

Da stvar ni taka, temveč da je skoro polovica današnjih Hrvatov historijsko, etniško in jezikovno bližja Slovencem nego Srbom in da je velik del (okoli 800.000) Hrvatov gotovo identičen s Slovenci, o tem se mi zdi nepotrebno obširneje govoriti, ker je to že stara splošno znana in pripoznana resnica, a za nas Hrvate in Slovence, kakor tudi za ostalo Jugoslovanstvo razveseljivo dejstvo. Opozarjam le na par dejstev: Zgodovina ve, da so imeli takozvani kajkavci na slovenski kakor na hrvatski strani celo vrsto skupnih momentov v preteklosti in nam daje nepobitne dokaze o eminentnih narodnih pokretih, kjer se bolj kakor sploh kje pokaže narodna enotnost in identičnost. O tem nam pričajo slavna imena Ljudevita Posavskega, Matije Gubca in njegovih somučencev širom slovenskih zemelj in cela historija turških vojn.

Etnografija nepobitno dokazuje, da so vsi kajkavci slovenski in hrvatski enoten, identičen element in da med njimi ni nikake razlike, niti one, ki obstoji med čakavci in štokavci.

Jezikoslovje pa deli današnje Slovence, Hrvate in Srbe na 4 večje grupe: 1. kajkavsko; 2. čakavsko; 3. štokavsko (srbsko v ožjem smislu); 4. šopsko-makedonsko. Dalje je tudi znano, da je severni del čakavcev dialektično bližji Slovencem nego čistim štokavcem.

Na podlagi vsega tega sledi, da ni nič bolj absurdno nego deliti kajkavce, ki so identičen element, na dva različna naroda, slovenski in srbohrvatski, samo vsled tega, ker je hrvatski del kajkavcev pred 70 leti sprejel srbski književni jezik, slovenski del pa obdržal stari, skupni.

Današnja forma se ne sme smatrati za definitivno in zato Slovenci nimajo vzroka kriviti hrvatsko državno misel v preteklosti, da jih je deloma potujčila, t. j. pohrvatila deloma pa odbacila od sebe in jih pustila same, da podležejo germanskemu in italijanskemu navalu, temveč ravno hrvatska državna misel je bila tista sila, ki je omogočila proces jugoslovanstva, s tem da je povezalav ozko vez 3 jugoslovska plemena, jih asimilirala v eno celoto in na ta način zaprečila razpad v 3 različne narode.

Hrvatska državna misel v preteklosti je bila prva predhodnica jugoslovanstva.

Srbohrvatstvo (obstoječe v enotnem književnem jeziku) pa je predzadnja predhodnica jugoslovanstva. Tudi ono pomenja le prehodno stanje od raztrojenosti k enotnemu jugoslovskega narodu, z enotnim književnim jezikom.

Vladislav Fabjančič.

Наш највећи јунак. Књижара Буре Трбојевића издала је недавно на Риједи ванредно топло написану студију г. Милана Прибићевића о нашем највећем јунаку, у последњем српском рату за ослобођење, о српском сељаку.

Представљена је, у мирној и тихој линији као што је снага српског сељака, цела српска борба од првог до потоњег часа. Од времена кад је, као бујица у пролеће, спустио се српски сељак са својим волом хранитељем у рат, од времена кад је српски сељак проводио хладне јесење ноћи у рововима или под шаторима које је био пљусак и мећава, па све до потоњег, трумфалног повраћања својим домовима, све је то приказао г. М. Прибићевић у својој књизи под исписаним насловом.

Печална српска душа која не уме да лидује над убијеним непријатељем, блага и савалачка душа приказана је овде, и приказана је јединствена енергија српског сељака који је толико претрпео и толико учинио за дело уједињења.

Бор. Јевтић.

Jakov Carić: Hrvati i Srbi, filološko-literarni razgovor. U Dubrovniku 1913.

Balkanska vojna je odprla oči marsikomu, ki prej ali ni bil pristaš ideje narodnega jedinstva ali mu pa stvar ni bila aktualna. Vendar še danes, ko nimamo več časa za ugibanje, marsikdo samo vidi, da drugega izhoda ni, a vživel se v položaj še ni docela in čuti še vedno potrebo uverjati in prepričevati se. Da človeka, ki živi v tem prehodnem stanju, še vedno moti nekaj starih, globoko vcepljenih, ali krivih predpostavk, je razumljivo in to se vidi tudi v sicer simpatični razpravi g. Jakova Carića. Tako Carić mnogo razmišlja o mejah hrvatskega plemena semtertja kar brez vsake znanstvene podlage, ampak le izraža neke želje. Tak način razpravljanja je seveda pogrešen; le dvoje preostaja: ali da se precide preko teh premostljivih etnograf-

skih, filoloških, historijskih i. t. d. zaprek k pravemu, čistemu, brezpogojnemu narodnemu jedinstvu, ki gleda in zida v bodočnost, ali pa se razpravlja res znanstveno, kar pripelje končno tudi do istega, edino pravega in neizbežnega zaključka. V. F.]

„Јужнословенски филолог“, по-временски спис за словенску филологију и лингвистику. Уређује А. Белић. Београд 1913. Књ. I. Св. 1—2.]

Veliki razvoj današnje slavistike pospešuje pri drugih slovanskih narodih poleg raznovrstnih zbornikov slovan. akademij, znanstvenih društva in vseučilišč kakor tudi raznih izdaj knjig, v katerih se nahajajo tudi slavistične razprave, še precejšnje število posebnih časopisov, posvečenih slovanski filologiji in lingvistiki. Zato je bila tudi pri nas Jugoslovanih potreba takega časopisa velika in posebno nujno je zahteval vse močnejši razvoj jugoslovanske misli znanstveni časopis, ki bi se posvetil specijalno jugoslovanski filologiji v zvezi s slovansko filologijo sploh. To potrebo obeta „Јужнословенски филолог“, ki sta ga pokrenila g. Aleksandar Belić, prof. slavistike na belgrajskem vseučilišču in g. Ljuba Stojanović, v dobri meri zadovoljiti. Prva knjiga prinaša sledeče razprave izpod peresa znanih naših in tujih delavcev na polju slavistike:

Љуб. Стојановић: Темнишки натпис X.—XI. века (са две слике). — А. А. Шахматов: Заменички словенски наставак gen. sing. masc. u neutr. — Dr. A. Musić: Značenje perfektivnoga prezenta u negativnim pitanjima u hrvatskom ili srpskom jeziku. — П. А. Лавров: Нова служба бугарскоме цару Петру. — А. Белић: Промена акцента у прасловенском језику. — Милош Ивковић: О звучним сугласницима на крају речи у српском језику (са девет слика у тексту). — М. Г. Долопко: Требник београдске Народне Библиотеке бр. 305 (488). Белешке о палеографији и језику. — Ал. Стојићев: Допуна академском издању Марулићеве „Јудите“ — разен тега низ интересантних прилогон, оцон, бељек и кронико.

„Јужнословенски филолог“ мора постати торише југослованске филологије и лингвистике; к тему припомоћи је должност вseh наших језикословцев, ки увидевају велики

помон концентрације литеранега, публицистичнега и знанственега дела при Југослованих.

Часопис изхaja штирикат на лето в зvezkih од 5 тиск. пол, нарочнина је 12 динарјев (крон) на лето. Рокописи и нарочнина се пошљају уреднику „Јужнословенскега филолога“ проф. др. А. Белићу, Београд, Nemanjina ул. бр. 1. V. F.

Teodor J. Sosnosku. Die Balkanpolitik Österreich-Ungarns seit 1866. Stuttgart 1913. Obsežna študija obsega v kratkih obrisih zgodovino orijentskega vprašanja od prvih početkov do l. 1866., v detajlih pa je opisan razvoj in faze avstrijske zunanje politike na Balkanu od tega leta naprej. Prvi del obsega vstajo v južni Dalmaciji l. 1869., predzgodovino okupacije in okupacijo samo, drugi del, ki izide v kratkem, pa obravnava posledice okupacije, aneksijsko krizo in zadnje balkanske dogodke.

Delo se odlikuje po vestnih podatkih iz avtentičnih virov; posebna pozornost je posvečena razvoju militarnih akcij. Končno sodbo o stališču pisateljevem bo pa mogoče izreči, ko bo delo celotno.

Ed. Driault: La question d'Orient, depuis ses origines jusqu'à nos jours. Préface de G. Monod, de l'Institut. 6. édition. Paris 1913. — V zbirki „Bibliothèque d'histoire contemporaine“, ki izdaja izvrstne monografije o novodobni politični zgodovini, je izšlo to odlično znanstveno delo v novi izdaji, ki se ozira tudi na najnovejše dogodke in slika objektivno, na podlagi točnega znanstvenega materiala to poslednjo fazo orijentskega vprašanja ter njene posledice za splošni politični položaj. A. J.

Stojan Novaković: Die Wiedergeburt des serbischen Staates (1804—1813). Sarajevo 1913. „Bosnisch-herzegowinisches Institut für Balkanforschung“ je izdal pred kratkim prevod tega najboljšega srbskega dela o dobi osvoboditve.

Proslava stogodišnjice Njeguša v Zagrebu.

Burni dogodjaji na Balkanu i posljedice strašnih i krvavih ratova provročile su,

da se je dosta tiho proslavio taj dan u Crnoj gori i Srbiji.

Beograd i Cetinje zabavljeni su bili povijanjem rana herojskih boraca i dužnost je treće naše prestonice Zagreba da što ljepše i dostojnije proslavi taj dan rođenja velikog kulturnog radnika i apostola jugoslavenske ideje.

Inicijativu za proslavu dalo je srp. akad. društvo „Njeguš“ u Zagrebu i zajedno s drugim kulturnim društvima radilo da što dostojnije i svečanije proslave da-

vajući čitavoj svečanosti nacionalni-jugoslovenski karakter. Sama svečanost je bila razdijeljena u tri dijela.

Jutrom je bio u crkvi parastos, zatim je bila svečana akademija gdje su o Njegušu govorili dr. Popović, dr. Šurmin te dr. Ilešić. U večer je bila zabava, koju su priredila naša kulturna društva u Zagrebu.

Na samu svečanost su bila pozvana sva jugoslavenska društva i korporacije te svi akademski klubovi. —*laš.*

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV:

Što ćeš, budi jagnje . . .

Što ćeš, budi jagnje umilno i krotko,
ljubi britki oštrac, što je spreman za te,
ti se ne sm'ješ braniti, makneš li se samo
vukovi će na te!

Gazda tebe voli, jer ti mirno stupaš
u klaonu krvnu od vjekova tiho,
jer je svaki junak iz tvojega tora
za njih se odnjelo.

Padali su svagdje, gdje je bilo boja,
krvili se bratom sve rad tudje sreće,
a plata je bila tebi trnje ljuto,
njima med i cvijeće.

Što ćeš, budi jagnje — probudi se jednom!
I budi mi orle i budi mi lave,
i znaj da su ruke stvorene tek zato,
da tirane dave!

IVO VOJNOVIĆ:

Flectite genua!

Oj, vi ruke vjerne
žuljave, crne ruke
što motikom i plugom
dajete
Pričest i Hranu
nezasitnome čovječjem gladu —

Oj! vi noge trudne
neumorljive, tvrde noge
koje drumovi i vrijeme
gvozdenim kopitom
bolova i šutnje
okovaše groznom.

Oj! vi prekinute grane,
živoga stabla života
što vidjeh
istočene, uvehle, blijede

padati pod sjekirom
Pravde,
Ko slomljene udove
Partenonskih bogovskih kipova
eto sad i mene,
ko dočasnika Osvete i Nade
iz zemlje
Sunca i Grobovâ,
gdje na koljena padam
pa ruke i noge te tvoje,
Seljače srpski,
drhtavim usnama ljubim,
pomašću krstim
i mahramom s pojasa brišem,
jer same ispuniše
tajanstveno Slovo Spasenja:
— Smrt je podjedjena Smrcu!